

XXXXXXXXXX

सुधारेंता नवा अक्यासकम :

रएा पहेलानी न.

भां भांडे तथा इमितामा अथे तथा इमितान.

समजुती, कछरा सजरो, आंके, धातो,

आष्टी, दीड तथा इत्यादि निरे,

(इ-इरवादन, सफेदान, वनेर) O. T.

समावेश करेला छे.

28 OCT, 1927

जनावनर,

नास्तर-जगुभाई हिरालाल.

अभात.

पसिद, इरनार,

हामोदर हिरालाल शाह.

मुसोदर-जगुभात.

अक्यासक-धा इमितामा जगुभाती श्री. शाह, प्रेसमा

परीण देवातात जगुभाती १९२७.

मे १ श्री.

संवत १९८३.

सन १९२७.

श्रीम ०-३-०.

XXXXXXXXXX

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૭૮-૪ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ધોરણ પહેલા ના નોંડ

વિષય ૪૪૪૨

ગુજરાતી પહેલી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧લો.

દિવાળી=હીંદુઓના વર-
સનો છેલ્લો દીવસ.

અક્ષર=દસ્તક.

નિશાળ=મણવાની જગા.

રખ=છુટી.

રાજી=ખુશી.

જેડી=છોકરી.

ભેગી=એકઠી, જોડે.

લીપેગુપે=છાણ માટીની

ગાર ચોપડે.

ધોળે છે=છાંટે છે.

સંજેરી=વારી.

આંગણામાં=આરણ્યની

બહાર જગામાં.

સાથીયા=અખીલ=ચુલા-

લથી (આમ)

મનાવે છે.

જમવાનું=ખાવાનું

લુગડાં=કપડાં

ધરેણું=જણસો

દરખાનું=ફટકડા, કુલ-
કની, બપોર, કોઠી,

વગેરે

ગીત=ગરબી

ફટકડા=ટેટા, ફટકા

હરખાય=રાજી થાય

પાઠ ૨જો.

વાર=દીવસ

બધી=સધળી

સુરજ=સૂર્ય

સાહેબ=અંગ્રેજ

દેવળ=સાહેબલોકનું

મંદીર

કેડે=પાછળ

ગુમેરાત=ગુરવારની રાત

પાછો=ફરીથી

અઠવાડીકે=સાત દીવ-

સતું નામ

પાઠ ૩જો.

નિશાળ=મણવાનું ઘર

ફરતી=આરે તરફ

વાડ=સંટાવાળા તારથ,
બતાવેલી હદ

દરવાજો=મોટું બારણું

પાટીકે=પાટી

બાગ=મગીચો

કુલઆડ=જે આડપર કુલ

આવે છે તે

ખીલી=ફાલી

વેલ=વેલો

છોડ=નાનું ઝાડ

પાઠએ છીએ=રેડીએ

છીએ

વાવટા=ધન

મોગરી=લાકડાની હથોડી

મહેતાજી=માસ્તર,

શિક્ષક

એકક=મેસવાની પાટલી

સીસી=કલાક જાણવાની

વસ્તુ

[નમુનો

નકશો=ચિત્ર અથવા

ચિત્રો=છખીઓ

ટાંગેલાં=લટકાવેલાં

૧૭ મુકવાની

ની=સારી

પાઠ ૪થા.

નિશાળીઆ=વિદ્યાર્થીઆ

શીખામણુ=ખોધ

ધધર=પરમેશ્વર

ગાન=અક્ષર

નિત્ય=દરરોજ

પરોઢીએ=વહેલા મળસકે

તમામ=સઘળા

દો=આપો

માન=આખર, આવકાર

ગુરને=મહેતાજીને

સમા=બરાબર

ગાન=સમજણુ

તજવું=મુકી દેવું

અંગ=શરીર

હળીમળીને=એકઠાં થઈને

સંગ=સોજત

નિત્ય=હમેશા

ચોડી=લગાડી

ચિત્ત=મન

ગુરની=મહેતાજીની

શિક્ષા=શીખામણુ

રૂડી=સારી

રીત=રીતભાત

રમતમાં=રમવામાં

પેર=રીત

નીસરી=નીકળી

પાંસરૂં=સીધું

કવિતાના અર્થ.

(૧) હમેશા વહેલા સવારે ઉઠીને પરમેશ્વરનું નામ દેવું પછી દ્વાતણુ કરી નહાઈને બધા પાઠ કરવા.

(૨) માખાપ કહે તેમ કરો અને પોતાનાથી ને મોટા હોય તેને આવકાર આપો, પોતાના મહેતાજીને આપની બરાબર ગણો તેથી સારી સમજણુ મળશે.

(૩) કોઈ વખત જુદું બોલવું નહીં અને પોતાના શરીરનું આગસ કાઢી નાંખવું, સારી સોજત રાખીને બધા સાથે એકઠા મળીને ચાલવું.

(૧) દરરોજ નિશાળે જવું અને મન લગાડીને ભણવું, સારી રીતભાત રાખીને મહેતાજીની શીખામણુ માનવી.

(૨) મન રમતમાં રાખવું નહીં, એ તમે સારી પેઠે સમજો. જામાંથી છુટીને સીધા (રસ્તામાં રખડયા સિવાય) ઘેર જવું.

પાઠ ૫મો.

લુગડાં=કપડાં
અંગરખી=ડગલી
જોડીઓ=નાના જોડા
દરજી=લુગડા સીવનાર
ધોતલી=નાનું ધોતીડું
લેંધી=નાના ઓકરાને
પહેરવાની ચોપણી

ફળીઆ=શેરી, પોળ,
મોહલા

બદન=કપડાં

પાઠ ૬ઠો.

ચોખ્ખા=સાફ
મેલાં=ગંદા
ધૂળમાં=માટીમાં
મેલ=ગંદા પદાર્થ
ડીલ=શરીર

ચોખ્ખાને=મસળીને

બંદી=મેલી

રીછી=પુશી

અડાય=અડકાય

ફાલો=નાનું ગુમકુ

ખસ=નાની ફાલી

ડાઘાં=ટપકા

જગતના=દુનીયાનાં

નાથ=ધણી, પરમેશ્વર

(૧) મારો સાફ ઓટલો અને ધરનો ચોક તથા સાફ સફાઈબધ લુગડાં જોઈને બધા લોકો સફાઈ છે એમ કહે છે.

(૨) માફે મોં ચોખ્ખું છે અને મારા હાથ ચોખ્ખા છે. મારા ચોખ્ખા મનમાં દુનીયાનો ધણી પરમેશ્વર ખીરાળ છે.

પાઠ ૭મો.

વરસગાંઠ=જન્મદિવસ
ઝટ=તાકીદે
કંસાર=લાપસી
ભાવ્યો=સ્વાદવાળો લાગ્યો
મંડયો=ખૂબ ખાધો
કઢી=છાશની થાય છે
ખીડાં=પાનની પટી

કાકી=કાકાની વહુ
ભત્રીજો=ભાઈનો દીકરો
મામો=માનો ભાઈ
મામી=મામાની વહુ
ભાણેજ=મેનનો છોકરો,
ભાણો
ફાઈ=ખાપની બેન
કુઓ=ફાઈનો વર
માસી=માની બેન
માસો=માસીનો વર
પીતરાઈ=કાકાના, દાદાનાં
છોકરા

મોળાઈ=મામાના છોકરા

મશીઆઈ=માસીના

છોકરા

ફાઈયાત=ફાઈના છોકરા

બેની=મેનનો વર

સાળો=વહુનો ભાઈ

સાળી=વહુની બેન

સાવકા=ખાપ એક ને

મા જુદી જુદી.

દુધભાઈ=મા એક ને

ખાપ જુદા જુદા

પાઠ ૮મો.

સગાં=સંબંધી
કાકો=ખાપનો ભાઈ

જમાઈ=દીકરીના વર
વેવાઈવેવાણુ=વરવહુનાં
માખાપ.

પાઠ દમો.

હરખાઈ=રાજ થાઈ
આપે=દાખે
ખોડી=ખચ્છી
ભીડેઆથ=આથમાં લે
પંપાળીને=હાથ ફેરવીને
રાજ=ખુશી

હરખાય=રાજથાય
દુખડાં=દુઃખો
લુધી=વીસરી
મીઠા=સારા
ખોલ=વચન
પંખી=પક્ષી
કલોલ=આનંદ
સંભાળે=ખબર રાખે
મારી જાત=મારું શરીર
રડતો-રોતો

લગાર=જરા
ગભરાતી=ખેબાકળી
વાર=વખત
ઉંઘાડવા=ઉંઘલાવવા
હાલો=હાલરડું
ઓસડ=દવા
પેટભરી=ધરાઈને
માડી=મા
હેત=પ્રિત, રનેહ
અપાર=ધણુંજ
આભાર=ઉપકાર

(૧) મારી માને જોઈને હું બહુ રાજ થાઈ છું અને દોડી દોડીને તેની સામે જઈ છું તે મને છાતી સાથે દાખે છે અને ખચ્છી લખને બાથ ભરે છે.

(૨) ખોળામાં લખને ધવરાવે છે અને મારા શરીર ઉપર હાથ ફેરવીને રાજ થાય છે મારું મોહું જોઈને હરખાય છે અને તેના બધા દુઃખો વીસરી જાય છે.

(૩) પક્ષી આનંદ કરતાં હોય તેવા મારા ખોલ તેમને મીઠા લાગે છે. મા સાઈ ખાવાનું આપે છે અને ઘણી રીતે મારા શરીરની સંભાળ રાખે છે.

(૪) મને જરા રોતો સાંભળે તે વખતે ખેબાકળી દોડે છે હું હસું રમું તો તે બહુ રાજ થાય છે અને મને ઉંઘાડવાને હાલરડાં ગાય છે.

(૫) હું માંદો પડું છું તે વખતે દવા પાય છે અને પેટભરીને ખાતી નથી બધા કરનાં તાઈ હેત ધણું છે. હું તારો ઉપકાર માનું છું.

પાઠ ૧૦મો.

મોટાને=વડીલોને

માન=આવકાર

પ્રમાણે=રીતે

પૂઠે=પછવાડે

આવાજ=આપ

વખાણુ=સાફ કહેવું તે

પાઠ ૧૧મો.

ઉગ્મણી=મીઝબાની

પૌંઆ=ડાંગર પલાળી

શેકીને ખાંડી બનાવે
છે તે

ધાણી=જીર, બાજરી

વગેરેને શેકીને બનાવે
છે તે

દળ=લોટને શેકીને તેમાં

ધી ખાંડ વગેરે નાંખી

બનાવે છે તે

શેતરંજી=મડું પાથર-

વાનું લુગડું

મઝા=ગમત

પાઠ ૧૨મો.

હોડી=નાનું વહાણ

તાપ=તડકો

એકઠા=ભેગા

જીયો=ફાવો

સહેલ=મોજ

પાઠ ૧૩મો.

મોટામનવાળી=ઉદાર

ખંડ=ઘેરીની કાંચળીના

કસખી કપડાનો કડકો

મઝાનો=સારો

ધનામ=શીરપાવ

કાંચળી=ચોળી

પરીક્ષા=તપાસણી

બદલામાં=સાટામાં

ડાહી=સમજણી

પાઠ ૧૪મો.

દેડકાં=પાણીમાં રહેનારાં
પ્રાણી

પાળ=કીનાર

ફંકાફંકી=નાંખાનાંખી

ખમાયા=સહેલાયા

ધળ=નુકસાન

સંભાળીને=સાચરીને

નુકસાન=ધળ

કઠી=કોઈ વખત

નુકસાન=હાણી

ખેલતાં=રમતાં

(૧) રમત ગમત કરતાં કોઈ દીવસ

ખરાબરીતે રમત રમતાં બારે નુકસાન થાય છે.

પાઠ ૧૫મો.

કયા=રહેમ

ખીજ્યા=વઢયા

છુંદાય=ચગદાય

ઠટ=તરત

ઢોર=ગાય, ભેંસ, બકરી

બળદ વગેરે

કામનાં=ઉપયોગી

વખતસર=નીયમસર

નીરવાનું=નાંખવાનું

સોળ=લાકડીના મારથી

જે લીસોટા પડે છે તે

ગળ=શક્તિ

પાઠ ૧૬મો.

દાવ=વારો

જાણુ=છોકરો

વાંસો=પીઠ
 હોંશિયાર=અક્કલવાન
 સેળભેળ=એકઠા
 પારખી=ઓળખી
 ઓળખ=પારખ
 શાખાશ=ધન્ય

પાઠ ૧૭ મો.

સાચ=સાચું
 હેત=પ્રીત
 ગાળો=ખરાબ શબ્દો

કાપ=ચીરો
 ગભરાયો=અકળાયો

પાઠ ૧૮ મો.

સીમમાં=વગડામાં
 અમથી=ખોટી
 ધાળે=દોડી આવળે
 શરમાઈ=લજવાઈ
 સાચી=ખરી
 પોકેપોક=મોટી ખુમ
 પાડીને

અગાડ=નુકસાન

છેતર્યા=ઠગ્યા

વારે=મદદ

ધાયા=આવ્યા

મશ્કરી=ઠઠું

સપડાય=ફસાય

જુઠાણું=જુઠું

આખર=છેવટ

પરતાય=દીલગીર થાય.

જે માણસ મશ્કરી કરવા જાય છે તે વહેલો મોડો નુકસાનમાં
 આવી જાય છે. જુઠું જલદી પકડાઈ જાય છે અને છેવટે જુઠો માણસ
 દીલગીર થાય છે.

પાઠ ૧૯ મો.

જુકિત=કળા
 પોકેપોક=મોટી ખુમ
 પાડીને
 અચાવે=કુગારે
 આધું=છેટું
 વારાફરતી=એક પછી
 એકને
 ન કરી=માની

પાઠ ૨૦ મો.

ભીખારી=ભીખ માગનાર
 ભજન=કીર્તન
 પુરાં=જોઈ એ તેટલાં
 આંધળો=મે આંખે દેખી
 શકે નહી તેવો
 અપંગ=શરીરનો કોઈ
 ભાગ (હાથ-પગ આંખ)
 ન હોય તેવો
 પાસે=નજદીક
 ગજવામાં=ખીસામાં

દયા=રહેમ

ભલું=સારું

પાઠ ૨૧ મો.

ભજન=કીર્તન

વાસડું=ભુલું

પ્રભુ=પરમેશ્વર

ઠદી=કોઈ દીવસ

અગણિત=ગણાય નહીં

તેટલા (ધણા)

ઉભસ=અજવાળા

ઉપયોગી=કામની

દામ=પૈસા

પાળે=પોષણ કરે

સરખવી=પેદા કરી

દામ=ઠેકાણું

સેવક=દાસ

દામ=હિંમત

(૧) પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ, હું કોઈ દીવસ પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ.

અંદ્ર સુરજ અને ગણી શકાય નહીં તેટલા તારા અજવાળાને માટે બનાવ્યા છે હું કોઈ દીવસ પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ.

(૨) તેં ઘણી કામતી હવા આપી છે જેના કંઈપણ પૈસા નથી હું કોઈ દીવસ પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ.

(૩) વરસાદથી અનાજ આપે છે અને બધા જીવોનું પોષણ થાય છે હું કોઈ દીવસ પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ.

(૪) દુધ-દહીં આપવાને માટે તેં બધે ઠેકાણું માથે અને ભેંસને પેદા કરી છે હું કોઈ દીવસ પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ.

(૫) તેં ઝાડ-પાંદડા-ફળ અને ફુલ, આંખો, ગુલાબ-બદામ વગેરે બનાવ્યાં છે હું કોઈ દીવસ પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ.

(૬) મહેરબાની કરી આ દાસને ઘણી વિદ્યા અને હિંમત આપો હું કોઈ દીવસ પરમેશ્વરનું નામ જીલું નહિ.

પાઠ રરમો.

સરદાર=લશ્કરનો ઉપરી

જંગલ=વગડા

રૂપાળું=શોભીતું

એકદમ=તરત

છલંગ=કુદકે

પાડ=ઉપકાર

સ્વપ્ન=ઉંઘમાં મનમાં

વિચાર થાય તે

દેવતાઈ=દેવના જેવો

પાઠ રરમો.

રૂપાળું=સુંદર

ભંડારીઆમાં=તાકામાં

ખૂશ=રાજ

આકું=કાણું

પોળી=રોટલી

મણા=ખામી

ઉંઘીઉં=કાળવાઈ

ભોગજોગે=દૈવ્યયોગે

વલે=હાલત

પાઠ ૨૪મો.

સાપ=સરપ, નાગ

કાંકા=કિનારા

પોલમાં=પોલાણમાં

હર=ખાકેરે, કાણું

ઝેરી=ઝેરવાળો

કુંકાડા=કુંકું અવાજ

કરવો તે

ધુંદી=અગદી

છોલાધ=ધસાઈ

વળગીને=માઝીને

વાસ=મંધ

અતે=છેવટે

જોરાવર=જળજરો

ઝાઝી=ધણી

નખળા=જોરે વગરના

વેર=દુશ્મનાવટ

પ્રાણુ=જીવ

પેર=રીતે

પાઠ ૨૫મો.

સેવા=ચાકરી

ધરડાં=વૃદ્ધ

લુલાં=લંગડાં

આંધળાં=જેની આંખોથી

દેખી શકાય નહીં તેવા

અમાપ=ધણી

ધન=પૈસો

તીરથ=જાત્રા

પરખી=મણી

કાવડ=મડા વાંસના બે

છેડાએ ટોપલા બાંધે

છે તે

મનસુખો=વિચાર

ભેરવી=લીધી

અચરણ=નવાઈ

ધનધન=વાહ, વાહ

સંતાપ=દુઃખ

રાજી=પુશી

આશિષ=દુવા, આશિર્વાદ

અપાર=ધણી

ફરજ=ધર્મ

મે'ર=કૃપા

લીલાલે'ર=આનંદ

(૧) વૃદ્ધ-લંગડા આંધળા ને ગરીબ માઆપને માધવ નામે દીકરો હતો તે તેમની ધણી ચાકરી કરતો હતો.

(૨) માધવને તેના માઆપે કહ્યું કે તું અમારા મનની વાત સાંભળ, અમારે જો પૈસો અને આંખો હોત તો અમે જાત્રા કરવા જાત.

(૩) માઆપના મનના વિચાર જાણીને સુખ કરવાનું ધાર્યું કે કાવડ કરીને મારા માઆપને ફેરવું તો આ દુઃખ જાય.

(૪) આવો વિચાર કરી કાવડ તૈયાર કરીને તે વખતે તેની બે પાસે માઆપને બેસાડ્યા.

(૫) ખભા ઉપર કાવડને ઉંચકી જાત્રા કરવા ચાલ્યો માધવના આવા સ્નેહથી બધાને નવાઈ લાગી.

(૬) આવા દીકરાને વાહ, વાહ છે તેમજ આવા માઆપને પણ ધન્ય છે। ધન્ય છે। જે દિકરા સારા હોયતો દુઃખ રહે નહિ.

(૭) બધા તીરથમાં ફરવાને જે વખતે ઘેર ગયો તે વખતે માઆપ બહુ રાજી થયાં ને ઘણા આશીરવાદ આપવા લાગ્યાં.

(૮) છોકરાએ પોતાની ફરજ બજાવી તેથી પરમેશ્વરે મહેરબાની કરી. જે માઆપને સુખ આપે તેને બધી વાતે આનંદ મંગળ થાય છે.

પાઠ ૨૬મો.

ચતુરાઈ=હોંશીયારી

કુળે=ભોટવો

આમતેમ=આસપાસ

ફાં=નકામી મહેનત

દાંત
કાં

ઉપાય=ઠલાજ

સુઝી=જણાઈ

નાચતો નાચતો=કુદતો

કુદતો

છુપાઈને=સંતાઈને

કાજ=માટે

કંકર=કંકરા

ધીરજ=સચ્ચુરી

કઠણુ=અધરૂં

પારમુકાય=પુરૂંથાય

કવિતાના અર્થ.

(૧) કુંજના ઉંડા પાણીને ઉપર લેવા માટે કાગડાએ કાંકરા નાંખી આને પાણી પીધું.

(૨) સચ્ચુરી ને હોંશીયારીથી ગમે તેવું અધરૂં કામ હોય તો પણ તુરત તે થાય છે જે કોઈને કરવું હોય તો બલે કરી જુઓ.

પાઠ ૨૭મો.

કાપણી=અનાજ કાપ-

વાનું કામ

આથમતા=આથમીજતા

(પૂરોચતા)

વઢાઈ=કપાઈ

સાદ=અવાજ

મલકાવી=હસવાનેવું કરી

ભાથું=આવાનું

તાજી=કામ કરવા તૈયાર

દહાડીઆ=મજુર

ભાણુ=સુરજ

બુડે=આથમે

દાતરડું=અનાજ-ધાસ

કાપવાનું લોઢાનું હથીયાર

આસ=ખેતરમાં હળથી

પાડેલા આડા ઉભા લીટા

પાઠ ૨૮મો.

ખળાં=ન્યાં આગળ અ-

નાજ તૈયાર કરવામાં

આવે છે તે જગા.

શાથરા=કાપીને ભોંયપર	ઉભણી=મીઝખાની	કાલ=પાક
નાંખેલા છેડ	કારભાર=કામકાજ	લણીએ=ઉપરથી કચુ-
ભોર=ઢગલો	હરખ=આનંદ	સલા કાપી લદાએ
કાલવ્યો=ખાલી કુર્ચો	હોંશીલી=હોંશવાળી	ખંત=કાળજી
હાલરાને=ખળદને એક	પાઠ રલેખા.	ધરી=રાખી
હારમાં પરપર બાંધીને	તમામ=સઘળા	કુંડા=કણસલાં
પગર=ખળદોથી કચરાતો	ઉમગે=હોંશે	હૈયે=મનમાં
અનાજનો ઢગલો	પીરસી=આપી	હામ=હિંમત
ઉપણી=ઝાટકી	સપે=હળીમળીને	લણુણી=લણુવાનું કામ
કુંવળ=પગરને ઝાટકાને	સદાય=હમેશા	કોળી=આયકો
ધઉં કાઢીને જે વધે તે	ઉભરાયે=ધણો થયો	વાળુ=સાંજનું જમવાનું

(૧) હે બાળકો તમે બધા આમ આવો. આપણે કાપણીનું કામ હોંશથી કરીએ જીએ પેલી વાદળીઓ વરસીને ચાલી જાય છે. આર મહિનાનું અનાજ આપી હમેશા હળીમળીને રહે છે, હે બાળકો તમે બધાં આમ આવો આપણે હોંશથી કાપણીનું કામ કરીએ.

(૨) ખેતરમાં અનાજનો પાક કેવો ઉભરાય ગયો છે હોંશ રાખીને ચાલો લણીએ શામાટે કાલ કરવી જોઈએ હે બાળકો

(૩) વાંકુ દાતરકું લઇને આમ કુંડા કાપો તે લઇને ખળામાં ઢગલો કરતા હૈયામાં હિંમત રાખો. હે બાળકો.

(૪) અનાજ લણુવાનું કામ પુરું થયું હવે બધાએ ઘાસ કાપો અને ચાર ઘાસના આયકા લઇને આ બાજુએ મુકો હે બાળકો.

(૫) આપણે પૂળા બાંધી ગાડામાં નાંખી કામ પુરું કરીએ પછી ચેર જઇ વાળુ કરીને પરમેશ્વરનું કીરતન કરીએ હે બાળકો.

પાઠ ૩૦મો.

દીસે=દેખાય

છુટું=જુટું

પિલાય=કડચાય

દણુ=દાણુ

કુંસાં=ફાતરાં

કાથળાઓ=ગુણો

ફળ=લાભ

(૧) હે બાળકો આ વખતે આવો જુઓ ખળા તૈયાર દેખાય છે કુંડામાં રહેલું જે અનાજ છે તે ચાલો આજે જુટું કરીએ.

(૨) જેમ બળદો ગોળ ફરતા હતા તેમ આપણે બધા ફરીએ જુઓ કુંડા કેવા સરસ પીલાય છે અને તરત દાણા કેવા છૂટા થાય છે.

(૩) આપણે સૌ ટોપલામાં આમ ભરીએ અને બધું અનાજ ઝાટ-કીએ ફાતરાં પવનમાં ચાલ્યાં જાય છે અને નીચે બધા દાણા લેરાય છે.

(૪) બધા સાથે કાથળા લઇને આમ બધા હાથોહાથ ભરીએ દાંત ખેડુતોતું કામ કરીએ તો આપણને મજુરીતું ફળ મળે.

કઈ

પાઠ ૩૧મો.

સહેલ=મગ્ન

મેદાન=ખુલ્લી જગા

ગગન=આકાસ

અજવાળું=ઉગ્મસ

આંખો=તેજ વગરનો

પાઠ ૩૨ ભા. ૧

ઢંકાઈ=છુપાઈ

ફેરાં=છાંટા

પાલો=કુમળા પાંદડાનો

જથ્થો

પાઠ ૩૨ ભા. ૨

રેલમરેલા=ચારે તરફ

રેલા નીકળેલા હોય તે

ધેબરીઓ=ધીવાળો

પ્રસાદ=ખાવાતું

નેવલે=તેવે

પાઠ ૩૩મો.

નીતર્યું=ચોખ્ખું

પોચું=નરમ

મટોડી=માટી

કાદવ=કીચડ

પાઠ ૩૪મો.

સીંચ્યા=ગોઠવ્યા

ઘંટવાડો=ઘંટો અને છે તે જગા

કાણું=બાકાં

કણક=ધડના લોટમાં

પાણી નાંખી બાંધેલો લોચો

ફરતો=ચોગરદમ

પાઠ ૩૫મો.

લુહાર=લોહું ધડનાર

ધમણ=દેવતા પૂજવાનો

સંચો

હણુ=સખત
ચુસી=શોષી
લાલચોળ=રાતો
ટીખો=ધડયો
ઐરણુ=જેનો ઉપર ધાતુ
મુકી ધડે છે તે
જતરડા=તાર ખેચવાનું
હથીયાર
શાનો=કંઠ વસ્તુનો

પાઠ ૩૬મો.

નાણું=ચલણી સીક્રી
ઢ્યુ=ખે પૈસાનો હોય છે
મહોર=પંદર રૂપીઆની
કીમતનો સોનાનો સીક્રી
વટાવ્યા=ધુટા પૈસા લીધા

પાઠ ૩૭મો.

કુહાડી=લાકડા ચીરવાનું
હથીયાર
સોમ=લુંગડા સીવવાનું
હથીયાર
તકરાર=વઢવાડ
ચીરું=ફાડું
મુદર=કુહાડીનો ઉપરનો

લકડફાડા=લાકડા ચીરનાર
તોસે=અરાબર
ચળકાટ=ઝળકાટ
કાદાળી=જમીન ખોદ-
વાનું હથીયાર
પેદાથયા=ઉત્પન્ન થયા

પાઠ ૩૮મો.

વાડી=નાનો બાગ
માળી=ફુલ વેચનાર
ક્યારા=આસપાસ પાળ
કરેલી હોય તેવી જગા
ગલગોટા=એક જાતનું
ફુલઝાડ
મધપુડો=મધમાખીનું ઘર
કાસ=કુવામાંથી પાણી
કાઢવાનું ચામડાનું સાધન
લીલાંછમ=ધણા લીલા

પાઠ ૩૯મો.

ઉખેડી=ખેંચી
મૂળીઉં=મૂળ
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફુલ

પાઠ ૪૦મો.

પુટેલા=નીકળેલા
ટટાર=સીધા

ખરબચડી=ખાડાખાડા-
વાળી

છાલ=ઝાડની ચામડી
મેજ=ટેબલ

પાઠ ૪૧મો.

વેલા=ભોંયપર પથરાતા
છોડ

વીંટળાઇ=લપેટાઇ
અંતરે=છેટે

આરીયા=કાકડી, ચીખડુ

પાઠ ૪૨મો.

કેરી=આંબાના ઝાડનું
ફળ

ભોર=આંબાના ફુલ
વધતી જતી=મોટી થતી

બાઝી=વળગી

ચામડી=છાલ

ગાર=કંઠણુ રસ

જતન=રક્ષણુ

ઘોળજે=ગોળજે

મીઠો=ગળ્યો

પાઠ ૪૩મો.

અમળાઇને=ખેંચાઇને
જડખાં=કાચાં

વાગોળવું=આધેલું પાછું
 મોંમાં લાવીને આવે તે
 ફાટ=ચીરો
 વગડાઉ=વગડામાં રહેનારી

પાઠ ૪૪મો.

લાગ=દાવ
 છટકી નાશી
 ચારો=લીલું ધાસ
 ઠરતા=થોભતા
 ગબડયું=પડ્યું
 ચતું પાટ=પરાપર ચતું
 નીલ રવાડ=ઘેટા-બકરાનો
 દાત ચરાવનાર
 સોખત=સંગત
 ફેર=તફાવત

પાઠ ૪૫મો.

મીઠું=ગળ્યું
 ગુણુ=ફાયદો
 આંચળ=ધાન
 બાળીને=ઉકાળીને
 જાણુસો=ચીજો

પાઠ ૪૬મો.

ભેગા=એકઠા

ચાલક=હોંશીયાર
 ગુપચુપ=શાન્તીથી
 ગંધ=વાસ
 એકદમ=તરત
 રીઝે છે=રાજ થાય છે
 અણીવાળા=તીણા
 કરકરા=ખડખડા
 ઝોકા=ડોલા

પાઠ ૪૭મો.

ચાંચ=પક્ષીનું મોં
 માળા=પક્ષીઓનું ઘર
 જળકુકડી=પાણીમાં રહે-
 નારી કુકડી

પાઠ ૪૮મો.

પાંજરું=પાળેલા પક્ષીને
 રાખવાનું સાધન
 જીવજંતુ=નાના જીવડા
 કોહેલું=સડેલું

પાઠ ૪૯મો.

શીખવ્યું છે=મતાવ્યું છે
 નારંગી=નારંગીના જંબો
 સરખેભાગે=પરાપર

પાઠ ૫૦મો.

પારણું=લાકડાનું ઘોડીયા
 જેવું
 આપટી=ખંખેરી
 ભેરવ=વળગાડ
 મઝા=મમત
 બુલાવવા=હાવાવવા
 હાલરડું=આળસને ઉંધા-
 ડવાનું ગીત
 ધુમણવાલુ=ઉંચ લાવવું
 પોટો=સૂકું જીવ
 રસીલા=રસવાળા
 રંગીત=રંગવાળા
 પધરાવું=મેસાડું
 ચીતરેલ=ચીતરેલી
 પઢાવું=મણાવું
 મોરસો=મોર
 મઢાવું=જડાવું
 બીછાવું=પાથરું
 હીંચોળું=હીંચકા નાંખું
 લાડકડા=વાહલા
 ગજવે=ખીસામાં

(૧) હાલરકું વહાલું છે ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે ગીતથી ઉંઘ લાવું ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે. હે રસીલા તમે રંગેલા પારણામાં સ્પર્ધા જાઓ તો હું તમને ઘણા હેતથી હોંચકા નાંખું ભાઈના પારણાને મમરીઓ જડાવું અને પૂતળીઓ બેસાડું ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે.

(૨) ચીતરેલી ચાંચવાળી ચકલી જડાવું અને પારણે પોપટને પકડવું. ભાઈને રંગવાને સારી રીતે મોરલો સોનેથી મઢાવું ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે.

(૩) મખમલની અને મસરની તુરતની તૈયાર કરેલી તળાઈઓ પારણામાં પથરાવું. ચીનાઈ ચાદર અને ચંપાના ફુલ સુવાની પથારીમાં પાથરે. ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે.

(૪) ભાઈને હીરની દોરીએ હોંચકો નાંખું છું ને સારા સારા ગીત ગાઉં છું. મારો વહાલો લાડકો ભાઈ ઉંઘીને ઉઠશે ત્યારે તેના ગળવામાં ખાવાનું ધાલીશ. ભાઈને હાલરકું વહાલું લાગે છે.

પહેલી ચોપડીના અધરા શબ્દો.

દિવાળી	સંજેરી	રવિવાર	અઠવાડીક	ધંટ
ઊઠ્યાં	ધુધરા	સુરજ	રહો	માગરી
નિશાળ	સાથીઓ	દેવળ	પાટીઉં	મહેતાજી
ત્રણ	દિવસ	મંગળ	ફૂલઝાડ	સીસી
અક્ષર	ફટાકડા	બુધવાર	ખીલી	નકશા
વરસ	ત્રીજો	ગુરવાર	ચંપેલી	ચિત્રો
હોંપિયું પે	શુક્રવાર	મુસલમાન	ગુલાબ	ટાંગેલા
મુડી	છેલ્લો	જુમેરાત	કસરત	ખુણામાં
	વિષે	શનિવાર	વાવટ	ઘોડી

લખોટા
 ચોકડું
 ઘોડો
 કુતરો
 કેળું
 દાડમ
 મઝાની
 અહીં
 નિશાળીઆ
 શિખામણ
 ઇશ્વર
 જ્ઞાન
 નિત્ય
 પ્રરોઢીએ
 નીત
 દાતણ
 કહું
 જુહું
 આળસ
 અંગ
 ચીત
 ગુરની
 શિક્ષા
 નીસરી
 લુગડાં
 લાગ્યો
 મનુ
 છોડુ
 ટોપી
 ઘોતલો

અંગરખી
 જોડીઓ
 લેધી
 સુરવાળ
 ધાધરી
 ઓઢણી
 ચોડખાઈ
 ચોડખા
 પહેરણ
 ધૂગમાં
 રમ્યો
 સાહેબ
 ડીલ
 કપડાં
 ગંદી
 ફાલ્લા
 ખસ
 તાવ
 આંગણું
 ગંદવાડ
 માંદાં
 ચોકખું
 મુખડું
 વરસગાંઠ
 ભાવ્યો
 કર્યો
 આરે
 આપ્યા
 અડાડ્યો
 જગુભાઈ

પાન સોપારી
 સગાં
 ભત્રીજો
 ધુઓ
 માસી
 મસિઆઈ
 વહુ
 સાળીઓ
 સાવકાં
 દૂધભાઈ
 સાસુ
 વેવાણ
 વિષે
 કવિતા
 સર્વે
 હરખાઉં
 ભીંડે
 મુખ
 દુખડાં
 ભૂલી
 કસોલ
 ખૂશ
 ઓસડ
 સૌથી
 પ્રમાણે
 સોરાબજી
 કહું
 ખોલાવ્યો
 આવ્યો
 અદબ

નીચે
 ઉતર્પા
 પૂડે
 વખાણ
 સુખી
 ઉમણી
 પીરમ્યાં
 બપોએ
 મટુભાઈ
 કનુભાઈ
 વિના
 પૌંઆ
 લીંધુ
 નારંગી
 ખારેકી
 લાડુ
 શેરડી
 બેસીયું
 શેતરંજી
 પાંદડાં
 કુલડીઓ
 પાથરણું
 સીધી
 બેસાડ્યાં
 ચટણી
 તૈયાર
 મઝા
 ખૂબ
 હોડી
 તળાવ

પીળી
 વાદળી
 બેચે છે
 ધીર
 પૂછીશ
 સહેલ
 ઇનામ
 કાંચળી
 ગંગા
 નિશાળ
 પરીક્ષા
 દેખાં
 માર્યા
 ડાહ્યા
 દુઃખ
 તુકસાન
 પ્રાણી
 ખીબ્યા
 કીડીઓ
 છુંદાય
 છૂદે
 ચીનુભાઈ
 ઢોર
 વખતસર
 સંભાળ
 ડાહીનો
 નક્કી
 છૂદો
 છૂટ્યો
 ઘોડો

આંગળી	ભૂખ્યો	છંદી	દહાડો	જતરડા
તૈયાર	ભિખારી	લુલાં	ત્યારપછી	ખેચી
દીવાલેન	લુગડાં	આંધળાં	થાળી	પેટી
પૂછું	આંધળો	તીરથ	ખેસાડયાં	નાણું
હોશિયાર	દુકાન	મનસુખો	આવ્યાં	કાઢ્યાં
રીકર	ધૃશ્વર	અચરજ	લાગ્યાં	જસત
ચપ્પુ	વિધા	આશિષ	ઢંકાઇ	ત્રીજો
ગમ્યો	ચંદ્ર	ચતુરાઇ	ખેચી	દુકાન
આણ્યો	વીસડું	કુળો	થોભ્યાં	ઢાંધુ
પૂછયું	અગણિત	સૂઝી	રહ્યાં	પૈસા
લલ્લુ	દૂધ	ખચ્ચીઓ	ચોકખી	મહોર
જીલું	દહીં	ભાથું	ધેબરીઓ	લક્કડફેડા
દેશાઇ	ગુલાબ	આદુ	ઢેકું	કુહાડી
પાઘડી	સ્વપ્નું	વંતાક	પત્થર	મુદર
નીકળ્યા	શિકાર	દાતરડાં	ખાલું	ચળકાટ
વાલ	હરણી	ઘઉં	નીતરું	વાડી
મરકુરી	પુરષ	કાલગ્યો	રસ્તા	ફૂલઝાડ
પસ્તાય	પરમેશ્વર	કુંવળ	ચૂસી	ત્રિકોણ
ખચ્યાં	રૂપાળું	હોંસીલી	બફી	દાડમ
સીમમાં	બંડારીઓ	લણણી	સીંચ્યાં	જમરખ
શરમાઇ	રસોડા	ધાસ	ઈટવાડો	મંધપુડો
છેતર્યા	ભોંય	હુંડા	નળીઓ	મધમાખી
ખૂમ	મિલાડી	છુટું	ચીકણી	લીલાંછમ
જીઠાણું	પોળી	પિલાય	ધાટ	વચ્ચે
શિઆળ	મૂકેલી	ટોપલા	ધાતુઓ	મુળીઉં
જીકિત	પૂછવું	કોથળા	મૂક્યો	ગલગોટા
ખુશાથી	નદીનાં	ચંદ્રમા	પૂછયું	કોલળા
કમુલ	કાંકા	નીકળ્યા	પિત્તળ	આમલી
રસ્તામાં	પીપળા	સુરજ	લુહાર	લીમડા
	ઝેરી	વળેલો	ટીપ્યો	ફૂટેલાં

દયાર	શીંગડા	પ્રાણી	ઝેલ	નંધુડા
ડાળાં	જડખા	બળખે	પંખી	બાંધ્યું
ખર પડી	પુછડી	છેલ્લા	મરધી	ગુલાબી
કેરી	ટાળા	ગુપચુપ	કપુતર	પુતળીઓ
ડીલ	દૂધ	ડાઘીઓ	લુચ્ચા	પારણું
ગોટલી	બાસુદી	ટીપુ	તરખુચ	મુલાવવા
દાતણુ	પેંડા	કુતરા	આણમાં	દિવેળું
બેંસ	ચશ્મા	પુછડી	હલાવ્યું	ગીત

કસરત વિષે.

એક બોલતાં આપણ સાથે બેઠ હાથ ઉંચાળ કરો
 બે બોલીને મંડળ આપું બેઠ હાથ માથેજ ધરો
 ત્રણ કહેતાં માં હાથ ઉપાડી લો ખાંધે ધીરજ સાથે
 ચાર કહીને બંને પાસે હાથ પ્રસારો ઉઠાસે
 પાંચ બોલતાં તાળી લેવા બેઠ હાથ સામે લાવો
 બેઠ હાથને છ કહેતામાં બે પડખે નીચે લાવો
 સાત બોલતાં પૂંઠે સાથે અદ્ય વાળો સંભાળી
 આઠ કહીને આગે લાવો જીભ રાખવી સંભાળી
 નવ બોલીને બેઠક વાળો દશે આરસ દો છોડી
 દયાર સર્વે ઉભા થઇને નમો ગુરને કરજેડી

ડિલ આપણી પૂરી થઇને ચાલો જઇએ બારોબાર
 તાળે તાળે પગ ઉપાડી ચાલો સર્વે હારોહાર
 નજર આપણી સામે રાખો ચાલો સૌ એક એક પૂંઠે
 સંભાળી સંભાળી ચાલો હાર આપણી નવ તુટે
 ઉભા રહો સૌ સૌને હામે આધા પાછા નવ થાશે
 સૌ સાથે શિક્ષકને પોતે નમન કરી બેસી જશે

શાંત બનીને સર્વે ચાલો આહું અવળું નવ જોશો
સાચવળે સૌ દક્ષતર પોથી નહિ તો તેમાંનું ખોશો

કિન્ડર ગાર્ટન.

છોકરાઓને ગમ્મત સાથે જ્ઞાન મળે તેને માટે આ રમતો છે તેને બક્ષીસો કહે છે.

પહેલી બક્ષીસમાં ઉનના ૬ દડા હોય છે

બીજી બક્ષીસમાં ગોળો-ધન ને નળાકાર

બક્ષીસ ત્રીજી ધનના આઠ કડકા

ચોથી ચોથી ધનની આઠ ઈંટો

ઉપર પ્રમાણે ૨૦ બક્ષીઓ જુદી જુદી જાતની હોય છે તે ક્રમ-
વાર ચઢતા ધોરણમાં શીખવવાની હોય છે.

ગાયન. (બક્ષીસની પેટી પાસે મૂકો.)

એકે મૂકો જમણે હાથ પેટી ઉપર સર્વે સાથ
બેએ તાણે ઢાંકણુ સેજ અર્ધ ઈંચ સુમારે એજ
ત્રણે પેટી ઉંચી કરો ડાબો કર તે નીચે ધરો
ચારે ઉંધી વાળો એમ ઢાંકણુ નીચે આવે તેમ
પાંચે ઢાંકણુ બેંચી લઈ જમણે ખૂણે મૂકો ભાઈ
છએ ખોખું ઉઘાડો હાથ ઢાંકણુ ઉપર મૂકો સાથ

(ગુજરાત શાળાપત્રમાંથી)

પેટી ખોલી દેખી સો રૂડો ધન આકાર
જ્ઞાન ભણેઈ પામીએ રમીએ જો દઈ મન.

$1 \times 1 = 1$	$1 \times 2 = 2$	$1 \times 3 = 3$	$1 \times 8 = 8$	$1 \times 4 = 4$
2 1 2	2 2 4	2 3 6	2 8 16	2 4 8
3 1 3	3 2 6	3 3 9	3 8 24	3 4 12
4 1 4	4 2 8	4 3 12	4 8 32	4 4 16
5 1 5	5 2 10	5 3 15	5 8 40	5 4 20
6 1 6	6 2 12	6 3 18	6 8 48	6 4 24
7 1 7	7 2 14	7 3 21	7 8 56	7 4 28
8 1 8	8 2 16	8 3 24	8 8 64	8 4 32
9 1 9	9 2 18	9 3 27	9 8 72	9 4 36
10 1 10	10 2 20	10 3 30	10 8 80	10 4 40

$1 \times 5 = 5$	$1 \times 6 = 6$	$1 \times 7 = 7$	$1 \times 8 = 8$	$1 \times 10 = 10$
2 5 10	2 6 12	2 7 14	2 8 16	2 10 20
3 5 15	3 6 18	3 7 21	3 8 24	3 10 30
4 5 20	4 6 24	4 7 28	4 8 32	4 10 40
5 5 25	5 6 30	5 7 35	5 8 40	5 10 50
6 5 30	6 6 36	6 7 42	6 8 48	6 10 60
7 5 35	7 6 42	7 7 49	7 8 56	7 10 70
8 5 40	8 6 48	8 7 56	8 8 64	8 10 80
9 5 45	9 6 54	9 7 63	9 8 72	9 10 90
10 5 50	10 6 60	10 7 70	10 8 80	10 10 100

$91 \times 1 = 91$	$92 \times 1 = 92$	$93 \times 1 = 93$	$98 \times 1 = 98$	$94 \times 1 = 94$
91 2 22	92 2 22	93 2 23	98 2 22	94 2 30
91 3 33	92 3 33	93 3 32	98 3 82	94 3 84
91 8 88	92 8 82	93 8 42	98 8 43	94 8 50
91 4 44	92 4 50	93 4 54	98 4 50	94 4 54
91 5 55	92 5 62	93 5 62	98 5 68	94 5 60
91 6 66	92 6 68	93 6 69	98 6 62	94 6 904
91 7 77	92 7 63	93 7 908	98 7 992	94 7 920
91 8 88	92 8 902	93 8 916	98 8 923	94 8 934
91 90 990	92 90 920	93 90 930	98 90 980	94 90 940

$95 \times 1 = 95$	$96 \times 1 = 96$	$97 \times 1 = 97$	$99 \times 1 = 99$	$20 \times 1 = 20$
95 2 32	96 2 38	97 2 33	99 2 32	20 2 80
95 3 82	96 3 49	97 3 48	99 3 49	20 3 50
95 8 58	96 8 52	97 8 62	99 8 63	20 8 60
95 4 60	96 4 64	97 4 60	99 4 64	20 4 900
95 5 63	96 5 902	97 5 902	99 5 998	20 5 920
95 6 992	96 6 992	97 6 923	99 6 933	20 6 980
95 7 922	96 7 933	97 7 988	99 7 942	20 7 950
95 8 988	96 8 943	97 8 952	99 8 969	20 8 960
95 90 950	96 90 960	97 90 960	99 90 960	20 90 200

$21 \times 1 = 21$	$22 \times 1 = 22$	$23 \times 1 = 23$	$24 \times 1 = 24$	$25 \times 1 = 25$
21 2 42	22 2 44	23 2 46	24 2 48	25 2 50
21 3 63	22 3 66	23 3 69	24 3 72	25 3 75
21 4 84	22 4 88	23 4 92	24 4 96	25 4 100
21 5 105	22 5 110	23 5 115	24 5 120	25 5 125
21 6 126	22 6 132	23 6 138	24 6 144	25 6 150
21 7 147	22 7 154	23 7 161	24 7 168	25 7 175
21 8 168	22 8 176	23 8 184	24 8 192	25 8 200
21 9 189	22 9 198	23 9 207	24 9 216	25 9 225
21 10 210	22 10 220	23 10 230	24 10 240	25 10 250

$26 \times 1 = 26$	$27 \times 1 = 27$	$28 \times 1 = 28$	$29 \times 1 = 29$	$30 \times 1 = 30$
26 2 52	27 2 54	28 2 56	29 2 58	30 2 60
26 3 78	27 3 81	28 3 84	29 3 87	30 3 90
26 4 104	27 4 108	28 4 112	29 4 116	30 4 120
26 5 130	27 5 135	28 5 140	29 5 145	30 5 150
26 6 156	27 6 162	28 6 168	29 6 174	30 6 180
26 7 182	27 7 189	28 7 196	29 7 203	30 7 210
26 8 208	27 8 216	28 8 224	29 8 232	30 8 240
26 9 234	27 9 243	28 9 252	29 9 261	30 9 270
26 10 260	27 10 270	28 10 280	29 10 290	30 10 300

22

31	1	31	32	1	32	33	1	33	34	1	34	1
31	2	32	32	2	33	33	2	34	34	2	35	2
31	3	33	32	3	34	33	3	35	34	3	36	3
31	4	34	32	4	35	33	4	36	34	4	37	4
31	5	35	32	5	36	33	5	37	34	5	38	5
31	6	36	32	6	37	33	6	38	34	6	39	6
31	7	37	32	7	38	33	7	39	34	7	40	7
31	8	38	32	8	39	33	8	40	34	8	41	8
31	9	39	32	9	40	33	9	41	34	9	42	9
31	10	40	32	10	41	33	10	42	34	10	43	10

35	1	35	36	1	36	37	1	37	38	1	38	1
35	2	36	36	2	37	37	2	38	38	2	39	2
35	3	37	36	3	38	37	3	39	38	3	40	3
35	4	38	36	4	39	37	4	40	38	4	41	4
35	5	39	36	5	40	37	5	41	38	5	42	5
35	6	40	36	6	41	37	6	42	38	6	43	6
35	7	41	36	7	42	37	7	43	38	7	44	7
35	8	42	36	8	43	37	8	44	38	8	45	8
35	9	43	36	9	44	37	9	45	38	9	46	9
35	10	44	36	10	45	37	10	46	38	10	47	10

୧	୦। ୦।	୧୧	୦। ୩।	୨୧	୦। ୧୦।	୩୧	୦। ୧୩।	୪୧	୦। ୨୦।
୨	୦। ୧	୧୨	୦। ୫	୨୨	୦। ୧୧	୩୨	୦। ୧୫	୪୨	୦। ୨୧
୩	୦। ୧।	୧୩	୦। ୬।	୨୩	୦। ୧୧।	୩୩	୦। ୧୬।	୪୩	୦। ୨୧।
୪	୦। ୨	୧୪	୦। ୭	୨୪	୦। ୧୨	୩୪	୦। ୧୭	୪୪	୦। ୨୨
୫	୦। ୨।	୧୫	୦। ୭।	୨୫	୦। ୧୨।	୩୫	୦। ୧୭।	୪୫	୦। ୨୨।
୬	୦। ୩	୧୬	୦। ୮	୨୬	୦। ୧୩	୩୬	୦। ୧୮	୪୬	୦। ୨୩
୭	୦। ୩।	୧୭	୦। ୮।	୨୭	୦। ୧୩।	୩୭	୦। ୧୮।	୪୭	୦। ୨୩।
୮	୦। ୪	୧୮	୦। ୯	୨୮	୦। ୧୪	୩୮	୦। ୧୯	୪୮	୦। ୨୪
୯	୦। ୪।	୧୯	୦। ୯।	୨୯	୦। ୧୪।	୩୯	୦। ୧୯।	୪୯	୦। ୨୪।
୧୦	୦। ୫	୨୦	୦। ୧୦	୩୦	୦। ୧୫	୪୦	୦। ୨୦	୫୦	୦। ୨୫

୩

୫୧	୦। ୨୫।	୬୧	୦। ୩୦।	୭୧	୦। ୩୫।	୮୧	୦। ୪୦।	୯୧	୦। ୪୫।
୫୨	୦। ୨୬	୬୨	୦। ୩୧	୭୨	୦। ୩୬	୮୨	୦। ୪୧	୯୨	୦। ୪୬
୫୩	୦। ୨୬।	୬୩	୦। ୩୧।	୭୩	୦। ୩୬।	୮୩	୦। ୪୧।	୯୩	୦। ୪୬।
୫୪	୦। ୨୭	୬୪	୦। ୩୨	୭୪	୦। ୩୭	୮୪	୦। ୪୨	୯୪	୦। ୪୭
୫୫	୦। ୨୭।	୬୫	୦। ୩୨।	୭୫	୦। ୩୭।	୮୫	୦। ୪୨।	୯୫	୦। ୪୭।
୫୬	୦। ୨୮	୬୬	୦। ୩୩	୭୬	୦। ୩୮	୮୬	୦। ୪୩	୯୬	୦। ୪୮
୫୭	୦। ୨୮।	୬୭	୦। ୩୩।	୭୭	୦। ୩୮।	୮୭	୦। ୪୩।	୯୭	୦। ୪୮।
୫୮	୦। ୨୯	୬୮	୦। ୩୪	୭୮	୦। ୩୯	୮୮	୦। ୪୪	୯୮	୦। ୪୯
୫୯	୦। ୨୯।	୬୯	୦। ୩୪।	୭୯	୦। ୩୯।	୮୯	୦। ୪୪।	୯୯	୦। ୪୯।
୬୦	୦। ୩୦	୭୦	୦। ୩୫	୮୦	୦। ୪୦	୯୦	୦। ୪୫	୧୦୦	୦।

୧	୧।।	୧।।	୧୧	୧।।	୧୬।।	୨୧	୧।।	୩୧।।	୩୧	୧।।	୪୬।।	୪୧	୧।।	୬୦
୨	୧।।	୩	୧୨	୧।।	୧୮	୨୨	୧।।	୩୩	୩୨	୧।।	୪୮	୪୨	୧।।	୬୦
୩	୧।।	୪।।	୧୩	୧।।	୧୯।।	୨୩	୧।।	୩୪।।	୩୩	୧।।	୪୯।।	୪୩	୧।।	୬୪।।
୪	୧।।	୫	୧୪	୧।।	୨୦	୨୪	୧।।	୩୫	୩୪	୧।।	୫୦	୪୪	୧।।	୬୫
୫	୧।।	୬।।	୧୫	୧।।	୨୧।।	୨୫	୧।।	୩୬।।	୩୫	୧।।	୫୧।।	୪୫	୧।।	୬୬।।
୬	୧।।	୭।।	୧୬	୧।।	୨୨।।	୨୬	୧।।	୩୭।।	୩୬	୧।।	୫୨।।	୪୬	୧।।	୭୦।।
୮	୧।।	୧୨	୧୮	୧।।	୨୩	୨୮	୧।।	୩୮	୩୮	୧।।	୫୩	୪୮	୧।।	୭୨
୯	୧।।	୧୩।।	୧୯	୧।।	୨୪।।	୨୯	୧।।	୩୯।।	୩୯	୧।।	୫୪।।	୪୯	୧।।	୭୩।।
୧୦	୧।।	୧୫	୨୦	୧।।	୩୦	୩୦	୧।।	୪୦	୪୦	୧।।	୬୦	୫୦	୧।।	୭୫

୫୧	୧।।	୭୬।।	୬୧	୧।।	୯୧।।	୭୧	୧।।	୧୦୬।।	୮୧	୧।।	୧୨୧।।	୯୧	୧।।	୧୩୬।।
୫୨	୧।।	୭୮	୬୨	୧।।	୯୩	୭୨	୧।।	୧୦୮	୮୨	୧।।	୧୨୩	୯୨	୧।।	୧୩୮
୫୩	୧।।	୭୯।।	୬୩	୧।।	୯୪।।	୭୩	୧।।	୧୦୯।।	୮୩	୧।।	୧୨୪।।	୯୩	୧।।	୧୩୯।।
୫୪	୧।।	୮୦	୬୪	୧।।	୯୫	୭୪	୧।।	୧୧୦	୮୪	୧।।	୧୨୫	୯୪	୧।।	୧୪୦
୫୫	୧।।	୮୧।।	୬୫	୧।।	୯୬।।	୭୫	୧।।	୧୧୧।।	୮୫	୧।।	୧୨୬।।	୯୫	୧।।	୧୪୧।।
୫୬	୧।।	୮୨	୬୬	୧।।	୯୭।।	୭୬	୧।।	୧୧୨।।	୮୬	୧।।	୧୨୭।।	୯୬	୧।।	୧୪୨।।
୫୭	୧।।	୮୩।।	୬୭	୧।।	୯୮।।	୭୭	୧।।	୧୧୩।।	୮୭	୧।।	୧୨୮।।	୯୭	୧।।	୧୪୩।।
୫୮	୧।।	୮୪	୬୮	୧।।	୯୯	୭୮	୧।।	୧୧୪	୮୮	୧।।	୧୨୯	୯୮	୧।।	୧୪୪
୫୯	୧।।	୮୫।।	୬୯	୧।।	୧୦୦।।	୭୯	୧।।	୧୧୫।।	୮୯	୧।।	୧୩୦	୯୯	୧।।	୧୪୫।।
୬୦	୧।।	୮୬	୭୦	୧।।	୧୦୧	୮୦	୧।।	୧୧୬	୯୦	୧।।	୧୩୧	୧୦୦	୧।।	୧୪୬

୧୫

૧ રાા રાા	૧૧ રાા રજા	૨૧ રાા પરાા	૩૧ રાા ળજા	૪૧ રાા ૧૦રાા
૨ રાા પ	૧૨ રાા ૩૦	૨૨ રાા પપ	૩૨ રાા ૮૦	૪૨ રાા ૧૦પ
૩ રાા જા	૧૩ રાા ૩રાા	૨૩ રાા પજા	૩૩ રાા ૮રાા	૪૩ રાા ૧૦જા
૪ રાા ૧૦	૧૪ રાા ૩પ	૨૪ રાા ૬૦	૩૪ રાા ૮પ	૪૪ રાા ૧૧૦
૫ રાા ૧રાા	૧૫ રાા ૩જા	૨૫ રાા ૬રાા	૩૫ રાા ૮જા	૪૫ રાા ૧૧રાા
૬ રાા ૧પ	૧૬ રાા ૪૦	૨૬ રાા ૬પ	૩૬ રાા ૯૦	૪૬ રાા ૧૧પ
૭ રાા ૧જા	૧૭ રાા ૪રાા	૨૭ રાા ૬જા	૩૭ રાા ૯રાા	૪૭ રાા ૧૧જા
૮ રાા ૨૦	૧૮ રાા ૪પ	૨૮ રાા ૭૦	૩૮ રાા ૯પ	૪૮ રાા ૧૨૦
૯ રાા ૨રાા	૧૯ રાા ૪જા	૨૯ રાા ૭રાા	૩૯ રાા ૯જા	૪૯ રાા ૧૨રાા
૧૦ રાા ૨પ	૨૦ રાા ૫૦	૩૦ રાા ૭પ	૪૦ રાા ૧૦૦	૫૦ રાા ૧૨પ

૫૧ રાા ૧૨જા	૬૧ રાા ૧પરાા	૭૧ રાા ૧૭જા	૮૧ રાા ૨૦રાા	૯૧ રાા ૨૨જા
૫૨ રાા ૧૩૦	૬૨ રાા ૧પપ	૭૨ રાા ૧૮૦	૮૨ રાા ૨૦પ	૯૨ રાા ૨૩૦
૫૩ રાા ૧૩રાા	૬૩ રાા ૧પજા	૭૩ રાા ૧૮રાા	૮૩ રાા ૨૦જા	૯૩ રાા ૨૩રાા
૫૪ રાા ૧૩પ	૬૪ રાા ૧૬૦	૭૪ રાા ૧૮પ	૮૪ રાા ૨૧૦	૯૪ રાા ૨૩પ
૫૫ રાા ૧૩જા	૬૫ રાા ૧૬રાા	૭૫ રાા ૧૮જા	૮૫ રાા ૨૧રાા	૯૫ રાા ૨૩જા
૫૬ રાા ૧૪૦	૬૬ રાા ૧૬પ	૭૬ રાા ૧૯૦	૮૬ રાા ૨૧પ	૯૬ રાા ૨૪૦
૫૭ રાા ૧૪રાા	૬૭ રાા ૧૬જા	૭૭ રાા ૧૯રાા	૮૭ રાા ૨૧જા	૯૭ રાા ૨૪રાા
૫૮ રાા ૧૪પ	૬૮ રાા ૧૭૦	૭૮ રાા ૧૯પ	૮૮ રાા ૨૨૦	૯૮ રાા ૨૪પ
૫૯ રાા ૧૪જા	૬૯ રાા ૧૭રાા	૭૯ રાા ૧૯જા	૮૯ રાા ૨૨રાા	૯૯ રાા ૨૪જા
૬૦ રાા ૧૫૦	૭૦ રાા ૧૭પ	૮૦ રાા ૨૦૦	૯૦ રાા ૨૨પ	૧૦૦ રાા

୧ ୦ ୦	୧୧ ୦ ୨୩	୨୧ ୦ ୫	୩୧ ୦ ୭	୪୧ ୦ ୧
୨ ୦ ୦	୧୨ ୦ ୩	୨୨ ୦ ୫	୩୨ ୦ ୮	୪୨ ୦ ୧୦
୩ ୦ ୦	୧୩ ୦ ୩	୨୩ ୦ ୫	୩୩ ୦ ୯	୪୩ ୦ ୧୦
୪ ୦ ୧	୧୪ ୦ ୩	୨୪ ୦ ୬	୩୪ ୦ ୧୦	୪୪ ୦ ୧୧
୫ ୦ ୧	୧୫ ୦ ୩	୨୫ ୦ ୬	୩୫ ୦ ୧୧	୪୫ ୦ ୧୧
୬ ୦ ୧	୧୬ ୦ ୪	୨୬ ୦ ୬	୩୬ ୦ ୧୨	୪୬ ୦ ୧୧
୭ ୦ ୧	୧୭ ୦ ୪	୨୭ ୦ ୭	୩୭ ୦ ୧୩	୪୭ ୦ ୧୨
୮ ୦ ୨	୧୮ ୦ ୪	୨୮ ୦ ୭	୩୮ ୦ ୧୪	୪୮ ୦ ୧୨
୯ ୦ ୨	୧୯ ୦ ୪	୨୯ ୦ ୮	୩୯ ୦ ୧୪	୪୯ ୦ ୧୨
୧୦ ୦ ୨	୨୦ ୦ ୫	୩୦ ୦ ୮	୪୦ ୦ ୧୦	୫୦ ୦ ୧୨

୫୧ ୦ ୧୨	୬୧ ୦ ୧୫	୭୧ ୦ ୧୭	୮୧ ୦ ୧୮	୯୧ ୦ ୧୨
୫୨ ୦ ୧୩	୬୨ ୦ ୧୬	୭୨ ୦ ୧୮	୮୨ ୦ ୧୯	୯୨ ୦ ୧୩
୫୩ ୦ ୧୩	୬୩ ୦ ୧୬	୭୩ ୦ ୧୯	୮୩ ୦ ୨୦	୯୩ ୦ ୧୩
୫୪ ୦ ୧୩	୬୪ ୦ ୧୬	୭୪ ୦ ୧୯	୮୪ ୦ ୨୧	୯୪ ୦ ୧୩
୫୫ ୦ ୧୩	୬୫ ୦ ୧୬	୭୫ ୦ ୧୯	୮୫ ୦ ୨୧	୯୫ ୦ ୧୩
୫୬ ୦ ୧୪	୬୬ ୦ ୧୭	୭୬ ୦ ୧୯	୮୬ ୦ ୨୧	୯୬ ୦ ୧୪
୫୭ ୦ ୧୪	୬୭ ୦ ୧୭	୭୭ ୦ ୧୯	୮୭ ୦ ୨୧	୯୭ ୦ ୧୪
୫୮ ୦ ୧୪	୬୮ ୦ ୧୭	୭୮ ୦ ୧୯	୮୮ ୦ ୨୨	୯୮ ୦ ୧୪
୫୯ ୦ ୧୪	୬୯ ୦ ୧୭	୭୯ ୦ ୧୯	୮୯ ୦ ୨୨	୯୯ ୦ ୧୪
୬୦ ୦ ୧୫	୭୦ ୦ ୧୭	୮୦ ୦ ୨୦	୯୦ ୦ ୨୨	୧୦୦ ୦ ୧୫

મુખ્યગણિત.

ચલણી નાણાની ધાત.

- ૧૧૧ પાઇનો ૧ અધેસો
 ૩ પાઇનો ૧ પૈસો અથવા પા
 આનો
 ૨ પૈસાનો ૧ ઢ્યુ અથવા અડધો
 આનો
 ૪ પૈસાનો ૧ આનો
 ૮ પૈસાની ૧ બે આની
 ૧૬ પૈસાની ૧ પાવલી
 ૩૨ પૈસાનો ૧ અડધો રૂપિયો
 ૬૪ પૈસાનો ૧ એક રૂપિયો
 ૩૨ ઢ્યુનો ૧ એક રૂપિયો
 ૨ અડધાનો ૧ એક રૂપિયો
 ૪ પાવલીનો ૧ એક રૂપિયો
 ૮ બે આનીનો ૧ એક રૂપિયો
 ૧૬ આનીનો ૧ એક રૂપિયો
-
- ૧૨ પાઇનો ૧ આનો
 ૨૪ પાઇના ૨ આના
 ૪૮ પાઇના ૪ આના અથવા
 પાવલી
 ૯૬ પાઇનો ૮ આના અથવા
 અડધો

૧૯૨ પાઇનો

- ૧૨ પાઇનો આનો
 ૧૬ આનાનો રૂપિયો
 ૧૫ પંદર રૂપિયાની :

મોહોર એ સોનાનો
 રૂપિયા-અડધા-પાવલી
 આની-એ રૂપાના સિક્કા છે.
 એક આની એ નીકલનો સિ.
 ઢ્યુ-પૈસા ને પાઈ એ તાંબા
 સિક્કા છે.

- મોહોરના રૂપિયા ૧૫
 મોહોરના અડધા ૩૦
 મોહોરની પાવલી ૬૦
 મોહોરની બે આની ૧૨૦
 મોહોરની એક આની ૨૪૦
 મોહોરના ઢ્યુ ૪૮૦
 મોહોરના પૈસા ૯૬૦
 મોહોરની પાઈ ૨૮૮૦

સો

પૈસા

પૈસા

પૈસા

ય પૈસા

પૈસા

માત પૈસા

દાખલા

૧ પેન મળે તો ૧

પૈસાની કેટલી ?

૨ પેન મળે તો ઢાળુની
કેટલી ?૩ બેર મળે તો એક
આનાનાં કેટલાં ?૪ બેર મળે તો બે
આનાનાં કેટલાં ?૫ પૈસાનું ૧ જમફળ છે તો છ
આનાનાં કેટલાં ?૬ જમફળનો એક આનો બેસે તો
૨૦ જમફળનું શું ?એક સ્લેટના ૧૨ પૈસા બેસે
તો ૬ સ્લેટના કેટલા આના આપવા ?એક પેનની પેટીના ચાર આના
બેસે તો સવા રૂપિયામાં કેટલી
પેટી આવે ?

એક ટોપીના આઠ આના બેસે

છે તો ૪ ચાર રૂપિયામાં કેટલી
ટોપી આવે ?

એક ચોપડીના બે આના બેસે

છે તો એક રૂપિયામાં કેટલી ચોપ-
ડીઓ આવે ?નિશાળના અઢેક છોકરાને પૈસો
પૈસો આપીએ તો આપણી પાસે ૧
રૂપિયો છે તેમાંથી કેટલા છોકરાને
આપાશે ?

૩ રૂપિયાની પાવલી કેટલી ?

૭ રૂપિયાની બે આની કેટલી ?

૯ રૂપિયાના અડધા કેટલા ?

૧૦ મોહોરના રૂપિયા કેટલા ?

પાંચ રૂપિયાની એક આની કેટલી ?

૧૧ રૂપિયાના પૈસા કેટલા ?

૩ અડધા રૂપિયાના પૈસા કેટલા ?

૪ પાવલીના પૈસા કેટલા ?

૫૨ પૈસાના કેટલા આના ?

૮૪ પૈસાના કેટલા આના ?

૪૦ આનાના કેટલા રૂપિયા ?

૩૬ પાઈના કેટલા આના ?

૨૪ ઢાળુના કેટલા આના ?

૮૪ પાઈના કેટલા આના ?

૪૦ પૈસાના કેટલા આના ?

કેટલા આનાની પાઈ ૧૨૦ ?

કેટલા આનાના પૈસા ૪૪ ?

એક પૈસાની ૪ પેન મળે તો ૬
 પૈસાની કેટલી ?
 ૬૪ પેન છે દરેકને ચાર ચાર
 આપી કેટલાને અપાશે ?
 ૨૪ માં છ કેટલીવાર છે ?
 એક પૈસાની ૧૬ રાયણુ મળે તો ૮
 પૈસાની કેટલી ?
 ૧૫૨ પતાસાં દરેકને ૮ આઠ આપ-
 વાથી કેટલાને અપાશે ?
 એક રૂપિયાના ૨૫ શેર ધઉં મળે
 તો ૬ રૂપિયાના કેટલા ધઉં આવે
 એક પૈસાના ૨૯ બેર મળે તો ૮
 પૈસાનાં કેટલાં ?
 ૨૪૩ કેરી ૨૭ જણને વહેંચી આપો
 દરેકને કેટલી આવશે ?
 ૨૦૮ પૈસા છે દરેકને આઠ આઠ
 આપશે તો કેટલાને અપાશે ?
 ૨૩૨ માં ૨૯ કેટલીવાર છે ?
 દરેક છોકરાને અડધો રૂપિયો આપીએ
 તો ૪૯ છોકરાને આપવાને
 કેટલા રૂપિયા જોઈએ ?
 એક પેન્સીલનો અડધો આનો તો
 ૬૫ પેન્સીલનું શું ?

એક પૈસાની ૦૧ શેર ભાજી તો
 ૨૦ પૈસાની કેટલી ભાજી આવે ?
 એક ચોપડીનો અડધો રૂપિયો તો
 ૩૩ ચોપડીનું શું ?
 એક રૂપિયાનું ૧૧ શેર તો ૩૭
 રૂપિયાનું કેટલું ?
 એક રૂપિયાની ૧૧ શેર ચારાળી મળે
 તો ૫૬ રૂપિયાની કેટલી ?
 એક રૂપિયાનું ૧૧ શેર જીર મળે
 તો ૪૫ રૂપિયાનું કેટલું ?
 ૧૩૫ શેર પેંડા છે દરેકને દોઢ શેર
 આપો કેટલાને અપાશે ?
 એક રૂપિયાનું ૨૧ શેર તો ૩૧
 રૂપિયાનું કેટલું ?
 એક રૂપિયાનું ૨૧ શેર તો ૪૭
 રૂપિયાનું કેટલું ?
 ૧૬૦ પેંડા છે દરેકને ૨૧ શેર
 આપો કેટલાને અપાશે ?
 એક રૂપિયાની શેર ૦૧ હીંગ મળે
 તો ૩૦ રૂપિયાની કેટલી ?
 એક રૂપિયાની શેર ૦૧ એલચી મળે
 તો ૮૯ રૂપિયાની કેટલી ?
 એક પૈસાના ૦૧ શેર બેર મળે તો
 એક શેરનું શું ?

સંખ્યા શિક્ષણ.

એકમ	૧	{	એકમ, દશક, સો, હજાર ને દશહજાર બાબુપર લખેલા છે તે મુજબ લખાય છે.
દશક	૧૦		
સો	૧૦૦		
હજાર	૧૦૦૦		
દશહજાર	૧૦૦૦૦		

એકમનો ૧ દશકનો ૧૦ એકડો ને મીકું સોનો ૧૦૦ એકડો ને બે મીડાં
હજારનો ૧૦૦૦ એકડો ને ત્રણ મીડાં-દશ હજારનો ૧૦૦૦૦ એકડો ને
ચાર મીડાં

એક-બે-ત્રણ-ચાર-પાંચ-છ-સાત-આઠ-નવ એ એકમની સંખ્યા છે.
દશથી ૯૯ સુધી દશકની સંખ્યા છે.

૧૦૦ થી ૯૯૯ નવસો નવાણું સુધી સોની સંખ્યા છે.

૧૦૦૦ હજારથી ૯૯૯૯ નવાણું હજાર નવસો નવાણું એ દશ હજારની
સંખ્યા છે.

એકમથી દશ ગણા દશક
દશકથી દશ ગણા સો
સોથી દશ ગણા હજાર
હજારથી દશ ગણા દશ હજાર

૯૧૪૫ માં ૯ હજાર
૧ સો
૪ દશક
૫ એકમ છે

૨૪૫ માં ૨ સો
૪ દશક
૫ એકમ છે.

૧૨૩૭૬ માં ૧ દશ હજાર
૨ હજાર
૩ સો
૭ દશક
૬ એકમ છે

૮૦૭ માં ૮ સો
૦ દશક
૭ એકમ છે

પદાર્થપાઠ અને સૃષ્ટિજ્ઞાન.

ધોરણુ ૧ લું

પાઠ ૧ લો. આકાશની સહેલ.

સ. આકાશ એટલે શું?

જ. આકાશ એટલે ગગન. આપણે ધરની બહાર ઉભા રહીએ છીએ ત્યારે માથા ઉપર દેખાય છે તે આકાશ છે તેનો પાર એટલે છેડો નથી.

સ. આકાશમાં શું શું દેખાય છે?

જ. દિવસે સૂર્ય દેખાય છે. તે અજવાળું આપે છે સવારે પૂર્વ દિશા બણી ભેદએ તો તે લાલ ગોળો દેખાય છે. પછી જેમ જેમ ઉચે આવે છે તેમ તેમ પ્રકાશીત થાય છે. તે વખતે તેના સામું ભેદ શકાતું નથી. બપોરે માથે આવે છે આગળના વખતમાં ઘડીઆળ નહોતી ત્યારે સૂર્ય માથે આવે ત્યારે બપોર થયા એમ કહે છે. ત્યારે ધણેજ તાપ લાગે છે પછી સાંજે પશ્ચિમ દિશા તરફ આથમી જાય છે તે વખતને સાંજનો પહોર કહે છે તે વખતે મોટો થાળી જેવડો લાલ ગોળો દેખાય છે.

સ. સૂર્ય સિવાય બીજું આકાશમાં શું દેખાય છે?

જ. ચંદ્ર ને તારા. ચંદ્ર સાંજના સૂરજ આથમી ગયા પછી ચંદ્ર ને તારા આકાશમાં દેખાય છે. તારા હમેશ દેખાય ને ચંદ્ર કેટલાક દહાડા દેખાય છે ને કેટલાક દહાડા નથી દેખાતો દર મહીનાની શુદ્ધ ૨ ને દિવસે પશ્ચિમ દિશામાં કામઠા જેવો પાતળો આવે અર્ધ ગોળ દેખાય છે તે જરાકવાર દેખાઈ જતો રહે છે. પછી ત્રીજને દિવસે ઉચે જરાક મોટો એ પ્રમાણે દરરોજ મોટો થતો થતો શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે થાળી જેવડો મોટો પૂર્વ દિશામાં દેખાય છે તે અજવાળું આપે છે

તેના અજવાળા સામું જોઈ શકાય છે. (સૂર્ય સામું જોઈ શકાતું નથી).

સ. દિવસે ચંદ્ર ને તારા ક્યાં હશે ?

જ. દિવસે તારા તેમ કેટલીક વખત ચંદ્ર હોય છે પરંતુ તે સૂર્યના તેજને લીધે દેખાતા નથી.

સ. એ સિવાય બીજું આકાશમાં શું હોય છે ?

જ. વાદળાં હોય છે તેમાંથી ચોમાસામાં વરસાદ વરસે છે.

સ. આ બધાનો બનાવનાર કોણ ?

જ. પરમેશ્વર.

સ. પરમેશ્વરે શું શું બનાવ્યું છે ?

જ. આકાશ-સૂર્ય-ચંદ્ર-તારા ને વાદળાં.

પાઠ ૨ વરસાદ.

સ. વરસાદ એટલે શું ?

જ. આકાશમાંથી પાણી પડે છે તે.

સ. આકાશમાં પાણી ક્યાંથી આવે છે ?

જ. ઉનાળામાં ઘણો તાપ પડે છે તે વખતે નદી-દરિયો-સરો-
વર-તળાવ ને ફૂવામાંથી. પાણીની વરાળ થઈ ઉંચે ચઢે છે તેને વાદળાં
કહે છે. તે પાણીના હોય છે એટલે આકાશમાંથી પાણી પૃથ્વી ઉપર આવે છે.

સ. વાદળાં એકજ ઠેકાણે હોય છે ને વરસાદ બધે વરસે છે તેનું
શું કારણ ?

જ. વાદળાંને પવન દરેક ઠેકાણે ખેંચી જાય છે (જેથી વાદળાંને
રથ કહે છે ને પવનને તેના ઘોડા કહે છે.) ને જ્યાં જ્યાં પવન લઈ
જાય છે ત્યાંથી ત્યાંથી વાદળામાંથી પાણી પડે છે તે વરસાદ કહેવાય છે.

સ. વરસાદથી શા શા ફાયદા થાય છે ?

જ. વરસાદનું પાણી લોકો ટાંકામાં ભરી રાખે છે કારણકે તે
બીજાં પાણી કરતાં વધારે ચોઝખું હોય છે તે પીવાના ખપમાં આવે

છે અને બ્યારે ઉનાળામાં પાણીની તંગી પડે છે ત્યારે ઘણુંજ ઉપયોગી થઈ પડે છે નદી-તળાવ-વાવ વગેરે જળાશયો ભરાય છે તે લોકોને પીવાના ને ધોવાના અપમાં આવે છે. ખેતરમાં ખેડુત લોકોએ ખી વાબ્યા હોય તે પાણીથી પલ્લણી પોચા થઈ-તેમાંથી નવા ઝાડ ફૂટી નીકળે છે તેને ફળ આવે છે તે ખાવાના અપમાં આવે છે વધારે વરસાદ પડે છે ત્યારે ગામમાંથી કચરો ખેંચી જાય છે તેથી રસ્તા ચોખ્ખા થાય છે. વરસાદ ન આવે તો દુકાળ પડ્યો કહેવાય છે અને તેથી માણસ-પશુ-પંખી વગેરેનો ખોરાક બરાબર મળતો નથી (પાકતો નથી તેથી) તેથી દુખી થાય છે જેથી વરસાદ આવવાથી બહુજ લાભ છે.

સ. વરસાદનું ગીત બોલો ?

જ. આવરે વરસાદ ઘેઘરીઓ પરસાદ
ઉની ઉની રોટલી ને કારેલાનું શાક
આવરે વરસાદ નેવલે પાણી
નકારી છોકરીને દેડકે તાણી

[દેડકાં ચોમાસામાં ઘણાં હોય છે] વરસાદ વરસવાથી ઉપર પ્રમાણે સાઈં સાઈં ખાવાનું મળે.

સ. વરસાદનું પાણી ક્યાં જાય છે ?

જ. નદીમાં-તળાવમાં કે સમુદ્રમાં.

પાઠ ૩ જે ઢેકું-પથ્થર ને રેતી.

સ. ઢેકું એટલે શું ?

જ. પાણી સૂકાઈ જવાથી માટીનો જે ગઠ્ઠો બંધાય છે તેને ઢેકું કહેછે.

સ. ઢેકામાં શું શું હોય છે ?

જ. માટી ને રેતી હોય છે.

સ. તે કેવી રીતે માલમ પડે ?

જ. એક કાચના પ્યાલામાં પાણી ભરી માંહે ઢેકું મૂકો તો જણાશે

કે દેખું માંહે પીગણી જશે. ને રેતી નીચે જઈને બેસશે. ને માટી પાણીમાં મળેલી જણાશે એટલે પાણી ડહોળુ માલમ પડશે એ માટી ફરીને રેતી ઉપર જઈને બેસે તે વખતે પાણી નીતર્યું-ચોખ્ખું માલમ પડશે.

સ. પથ્થર શું હશે ?

જ. એ ખાણુમાંથી નીકળે છે તે કઠુણુ પદાર્થ છે. તેમાં કેટલાક ધણુજ કઠુણુ હોય છે ને કેટલાક પોચા હોય છે તેમાં કેટલાક ઘોળા-લાલ ને કાળા હોય છે એ ઘર બાંધવાના ખપમાં આવે છે તે વખતે તેને ઘડીને તેના ઘાટ બનાવે છે. ઘડતાં ઘડતાં જે ઝીણી રજ પડે છે તે-રેતી કહેવાય છે.

સ. રેતી એટલે શું ?

જ. પથ્થરની રજ. પથ્થરને ભાગવાથી જે ઝીણો ભાગ થાય છે તે રેતી.

સ. ધૂળ અને રેતીમાં ફેર શો ?

જ. ધૂળ માટીમાંથી બને છે તેના કણુ ઝીણા હોય છે રેતી-પથ્થરમાંથી બને છે તેના કણુ મોટા હોય છે ધૂળ લુગડાને ચોંટી રહે છે ને મેલાં કરે છે. રેતી ચોંટી રહેતી નથી. ખરી પડે છે તેથી લુગડા બહુ મેલાં થતાં નથી.

સ. રેતી ક્યાં હોય છે ?

જ. નદીમાં ઘણી રેતી હોય છે-શાહીને ચૂસી લેવાનો રેતીમાં ગુણુ હોય છે તેથી ઘણા લોકો તેને પોતાને ત્યાં રાખી મૂકે છે કલા-કતી શીશીઓમાં રેતી ભરે છે. રેતી પાણી ગાળવાના માટલાઓમાં પણ મુકવામાં આવે છે.

સ. પથ્થર-શા કામમાં આવે છે ?

જ. પથ્થર ઘર બાંધવાના કામમાં આવે છે. ફવા, તળાવના આરા, માવ વગેરે બાંધવાના કામમાં આવે છે.

પાઠ ૪ માટી.

સ. માટી ક્યાંથી આવે છે ?

જ. માટી ખાણમાંથી નીકળે છે તે જુદા જુદા રંગની હોય છે.
કાળી-પીળી-લાલ-ધોળી વગેરે રંગની હોય છે.

સ. ખાણમાંથી માટી નીકળે છે ત્યારે કેવી હોય છે ?

જ. કઠણ હોય છે. માટીના ઢેકાને પછાડે છે તો તરત ભાંગીને બૂકો થઈ જાય છે.

સ. માટીમાં પાણી રેડવાથી શું થાય છે.

જ. માટીમાં પાણી રહી શકતું નથી. માટી પલ્લજે છે. પછીથી પાણી જતું રહે છે.

સ. પલ્લજેલી માટી કેવી હોય છે ?

જ. પલ્લજેલી માટી-ચીકણી-નરમ ને પોચી હોય છે.

સ. માટીના ઘાટ કોણુ બનાવે છે ?

જ. કુંભાર.

સ. માટીના ઘાટ કુંભાર કેવી રીતે બનાવે છે ?

જ. પ્રથમ માટી લાવી તેને પલાળી રાખે છે ને કઠોવરાવે છે પછી તેને પગ વતી ખૂબ ગુંદે છે. ત્યારે તે ચીકણી ને નરમ થાય છે પછી તેના ઘાટ બનાવે છે.

સ. ઘાટ શી રીતે બનાવે છે ?

જ. પ્રથમ માટીને ખુબ ચીકણી થાય તેમ કરીને તેના લોચા કરે છે પછી એક પૈડાનો ચાક કરીને તે પૈડું ફેરવે છે. અને તેના ઉપર લોચો મૂકીને હાથવતી તેને દબાવીને જે ઘાટ કરવો હોય છે તે કરે છે. શકારાં, હાંદલાં-ધડા-ગોળી-ગાગર-કુંડીઓ-નળીયાં, ઈંટો વગેરે ઘાટ બનાવે છે.

સ. એ તૈયાર કરેલા ઘાટને શું કરે છે ?

જ. સૂરજના તડકે સૂકાવા દે છે. પછી તે બધાને બઠૂમાં પકવે છે. ત્યારે વાપરવા લાયક તૈયાર થાય છે.

સ. બઠૂ શું હશે ?

જ. બધા તડકે સૂકાયેલા માટીના વાસણોને બરાબર ગોઠવીને (કાઠક

ઢેકાણે ખામમાં ગોઠવે છે ને કેટલેક ઢેકાણે ઉંચી પાળા કરી તેની વચ્ચે ગોઠવેછે) પછી ચારે બાજુ કાંટા, ઝાંખરા, કડબ, વગેરે મૂકી સળગાવે છે. ને ધીમે ધીમે તાપે, પાંચ-સાત દિવસ રહેવા દે છે. એટલે માંહેના વાસણો પાકે છે. વાસણો પકવવા જે ચારે બાજુ તાપ કરે છે તે બઠ્ઠી કહેવાય છે.

પાઠ ૫ ધાતુઓ.

સ. ધાતુઓ કોને કહે છે ને ક્યાં થાય છે ?

જ. સોનું-રૂપ તાંબુ-લોહું સીસું-જસત ને કલઘ આ સાત મૂળ ધાતુ છે. ને તે ખાણમાંથી નીકળે છે. માટે તે ખનીજ કહેવાય છે.

સ. ધાતુઓ ઓળખાય કેમ ?

જ. તેના રંગ ઉપરથી. સોનું પીળું હોય છે. તાંબુ લાલ હોય છે. લોહું કાળું હોય છે. સીસું કાળું હોય છે. જસત આસમાની રંગનું હોય છે. ને કલઘ સફેદ હોય છે.

સ. ધાતુઓ શા કામમાં આવે છે ?

જ. સોનાનાં ધરેણું થાય છે. રૂપાનાં ધરેણું તેમ રૂપિયા થાય છે. તાંબાનાં વાસણ થાય છે. લોહાના કાંરા-કુહાડી, પાટા, ખીલા વગેરે બને છે. સીસાના બંદુકના છરા-પેન્સીલની લેડ વગેરે બને છે. જસત એ ખીજ ધાતુઓ જેડે મળીને એક ત્રીજા ધાતુ બનાવે છે. કલઘ રાંધવા ખાવાના વાસણને ચોપડવાના ખપમાં આવે છે, કલઘના વાસણમાં ઠટાતું નથી એ મોટા ગુણ છે.

સ. બધી ધાતુઓને પ્રથમ શું કરે છે ?

જ. પ્રથમ ખાણમાંથી-લાવી સાફ કરે છે. પછી બઠ્ઠીમાં ઓગાળી નાંખે છે. પછી ટીપે છે. ને જતરડામાં ઢાલી ખેંચીને તાર બનાવે છે.

સ. આ બધી ધાતુઓમાં સુંદર કય ધાતુ છે ?

જ. સૌ ધાતુઓમાં સોનું વધારે સુંદર છે. તેથી તેના ધરેણું બનાવે છે. ધરેણું બનાવનારા સોની કહેવાય છે.

સ. કય ધાતુ વધારે વપરાય છે ?

જ. લોહું.

સ. લોહાનું શું શું બને છે ?

જ. ખેતીના બધાં સાધનો સાથુસી, ચીપીઆ, તાળાં, નકુચા, સળીયા, ઠડાં વગેરે ઘણી ચીજો બનાવે છે.

સ. એ બનાવનાર કોણ કહેવાય છે ?

જ. લુહાર.

સ. લુહાર લોહાની વસ્તુઓ શી રીતે બનાવે છે ?

જ. પ્રથમ લોહાને ભઠ્ઠીમાં નાંખી લાલચોળ બનાવી દીપે છે. ને જેવા ઘાટ બનાવવા હોય છે તે પ્રમાણે દીપી દીપીને વાળીને બનાવે છે કેટલાકવાર સળીયાને દીપીને પાતળો કરી પછી જતરડામાં ખેંચી તાર બનાવે છે ને તેના ઘાટ બનાવે છે.

સ. ધાતુઓના ગુણ કહો ?

જ. દીપી શકાય છે. તાર થઈ શકે છે. કઠુણ છે. ચળકતી છે.

પાઠ ૬ નાણું.

સ. નાણું એટલે શું ?

જ. નાણું એટલે સિક્કો.

સ. નાણું કઈ કઈ ધાતુનું હોય છે ?

જ. સોનાનું નાણું તે મોહોર કે સોવરીન કહેવાય છે.

રૂપાનું નાણું રૂપીઆ, અડધો, પાવલી ને એ આની હોય છે.

તાંબાનું નાણું ઢબુપૈસા, અધેલા ને પાછ હોય છે.

હાલમાં એક નીકલ નામની ધાતુના સીકા બનાવે છે તેની આનીઆ બનાવે છે. એ આની, પાવલી વગેરે બનાવે છે.

સ. પૈસો કેવા રંગનો હોય છે ?

જ. હાલ રંગનો હોય છે ને તે તાંબા નાણું છે.

સ. પાવલી કેવા રંગની હોય છે ?

જ. પાવલી સફેદ રંગની હોય છે ને તે રૂપા નાણું છે.

સ. મોહોર કેવા રંગની હોય છે ?

જ. ખીળા રંગની હોય છે ને તે સોના નાણું છે.

સ. એક મોહોરના કેટલા રૂપિયા આવે ?

જ. પંદર રૂપિયા આવે.

સ. એક રૂપિયાના અડધા કેટલા-પાવલી કેટલી ને બે આની કેટલી ?

જ. એક રૂપિયાના અડધા ૨, પાવલી ૪ ને બે આની ૮ આવે છે.

સ. એક રૂપિયાનું તાંબા નાણું કેટલું કેટલું આવે ?

જ. પૈસા ૬૪, ઢબુ-ઠર, અધેલા ૧૨૮ ને પાછ ૧૯૨ આવે.

સ. એક રૂપિયાનું નીકલ નાણું કેટલું આવે ?

જ. નીકલની અકેક આની હોય છે તે ૧૬ આવે છે. બે આની ૮ અને પાવલી ૪ આવે છે.

સ. ચાર બે આનીના કેટલા પૈસા ? જ. ૩૨ પૈસા.

સ. પાંચ અકેક આની છે તેની પાછ કેટલી ?

જ. ૬૦ પાછ.

સ. ૩૨ અડધાજ છે તેનું રૂપા નાણું કેટલું આવશે ?

જ. પાવલી.

સ. તાંબા નાણામાં ભારે સિકકો કયો ? જ. ઢબુ.

સ. રૂપા નાણામાં ભારે સિકકો કયો ? જ. રૂપિયો.

પાઠ ૭ કુહાડી ને સોય.

સ. કુહાડી એટલું શું ?

જ. લાકડાં ફાડવાનું ઓગર.

સ. કુહાડી શેની બને છે. કાણ બનાવે છે ?

જ. લોઢાની-બને છે ને-લુહાર બનાવે છે.

સ. કુહાડીનો આકાર કેવો હોય છે ?

જ. આગળ ધાર હોય છે ને પાછળ ગોળ માથું હોય છે તેને

મુંદર કહે છે.

સ. મુંઢર શા ખપમાં આવે છે ?

જ. તેમાં લાકડાનો હાથો ધાલે છે લાકડાનો હાથો ના હોય તે લાકડા ચીરાય નહિ. લોઢાનો હાથો હોય તો બહુ ભારે થાય તેથી ઉચકી શકાય નહિ. એટલે લાકડા ચીરાય નહિ.

સ. સોય એટલે શું ?

જ. લુગડાને શીવવાનું સાધન.

સ. સોયનો આકાર કેવો હોય છે ?

જ. છેક આગળ અણી હોય છે ને ઉપર જડો જરા જડો ભાગ હોય છે તેમાં નાકું હોય છે એ નાકામાં દોરો પરોવે છે તે પછી શાવે છે.

સ. શીવવાનું કામ કોણ કરે છે. ને લાકડાં ચીરવાનું કામ કોણ કરે છે ?

જ. શીવવાનું કામ દરજી કરે છે ને લાકડાં ફાડવાનું કડીઆરા કરે છે.

સ. કુહાડી અને સોય બન્ને શેના બનેલાં છે ?

જ. બન્ને લોઢાના બનેલા છે તેવીજ રીતે કોઢાળી પણ-લોઢાની બનેલી છે.

સ. સોય શા ખપની છે ?

જ. લુગડાં શીવવાના.

સ. કુહાડી શા ઉપયોગની છે ?

જ. લાકડાં ચીરવાના ખપની છે.

પાઠ ૮ છોડ.

સ. છોડ એટલે શું ?

જ. નાનું ઝાડ તે છોડ કહેવાય. તે વધીને મોટું થાય ત્યારે ઝાડ કહેવાય.

સ. થોડાંક ઝાડનાં નામ દો ?

જ. આખા, આખલી, પીપળો-વડ-કોડી વગેરે.

સ. થોડાક છોડવાના નામ દો ?

જ. બાજરીનો, જરનો, ગુલાબનો, ગળગોટાનો વગેરે.

સ. ઝાડ અને છોડ શા વડે ઉભા રહેતા હશે ?

જ. મૂળ વડે ઉભા રહે છે, ને તે જમીનમાં હોય છે.

સ. તેમનો ખોરાક શું હશે ?

જ. જમીનની અંદર જે ભીનાશ હોય છે. તે પાણી એમનો ખોરાક છે.

સ. ઝાડના કયા કયા અંગ છે ?

જ. મૂળ-થડ-ડાળાં, ડાળીઓ, પાંદડાં, ફુલ ને ફળ.

સ. દરેક અંગ શા શા ઉપયોગના છે ?

જ. મૂળ વડે છોડ ટટાર ઉભો રહે છે તે જમીનનો રસ ચૂસીને થડ વાટે ડાળામાં-ડાળીમાં-ફુલમાં ને ફળમાં રસ મોકલે છે. પાંદડાં લીલા રંગના હોય છે ને તે પાકે છે ત્યારે પીળા રંગનાં થાય છે.

સ. ખી શેતું થતું હશે ?

જ. ઝાડપર જે ફળ છે તે પાકે છે ને માંહેથી ખીયાં નીકળે છે તે ખી કહેવાય છે.

સ. ખીમાંથી ઝાડ શી રીતે થતું હશે ?

જ. પ્રથમ ખીને જમીનમાં વાવે ને પાણી પાપ ત્યારે ખી પડાળીને કહોવાઈને ફાટે છે ને માંહેથી છોડ ઉત્પન્ન થાય છે; તે વધીને પછી ઝાડ થાય છે.

સ. વેલા કાણે કહેવાય ?

જ. જે છોડવા ઉંચે વધતા નથી પણ ભોંય પથરાય છે. તેને વેલા કહે છે.

સ. કયા કયા વેલા કહેવાય છે ?

જ. દૂધીનો-કોહળાનો-ગળગોરા, ગળકીનો, જીંઘના, કારેલાં, તડબુચ, આરીયાં, તુરીયાં વગેરે.

સ. વેલા કેમ ઉંચા નહિ વધતા હોય ?

જ. તેમનાં મૂળ પાતળાં હોય છે તેમ બહુ ઉંડાં નથી હોતાં તેથી ઉંચે વધતા નથી.

પાંદ ૯ કેરી.

સ. કેરી એ શું છે ?

જ. કેરી ફળ છે ને તે આંખાના ઝાડનું ફળ છે.

સ. ફેરીનો રંગ કેવો છે ?

જ. કાચી ફેરીનો રંગ લીલો છે ને પાકીનો પીળો હોય છે.

સ. ફેરી કઈ ઋતુમાં આવે છે ?

જ. ઉનાળામાં આવે છે.

સ. આંખાના ફુલને શું કહે છે ?

જ. મોર કહે છે.

સ. મોરનું પછી શું થાય છે ?

જ. મોરમાંથી પછી ફેરી થાય છે.

સ. કાચી ફેરી કેવી લાગે ?

જ. કાચી ફેરી ખાટી લાગે છે. લોકો તેના અથાણું કરે છે.

સ. પાકી ફેરી કેવી લાગે છે ?

જ. પાકી ફેરી મીઠી લાગે છે. તેના લોકો રસ કાઢીને રોટલી

સાથે ખાય છે. કાપીને કડકા કરી ખાય છે ને મુરખ્યા બનાવે છે.

સ. ફેરીના ભાગ કયા કયા છે ?

જ. પ્રથમ ઉપરની છાલ પછી ગર અથવા રસ પછી ગોટલો ને તેની માંહે ગોટલી.

સ. ગોટલો શા કામનો છે ?

જ. કેટલાક લોકો તેને દેવતામાં શેકીને તેને ભાંગી માંહેથી ગોટલી કાઢી ખાઈ જાય છે. ગોટલી કેટલીક વખત દવાના કામમાં આવે છે. શુભડા ઉપર ધસીને ચોપડે છે, ગોટલો એમને એમ વાળ્યો હોય તો તેનું ઝાડ થાય છે તેને આખો કહે છે.

પાઠ ૧૦ મા ગાય અને ભેંસ.

સ. ગાય અને ભેંસ કયા વર્ગના પ્રાણી છે ?

જ. પશુના વર્ગના છે.

સ. બંને કઈ કઈ વાતે મળતા આવે છે ?

જ. બંનેને શીંગડાં છે. ચાર ચાર પગ છે. અંકુશી પૂછડું છે.

સ. શીંગડા શા અપના છે ?

જ. કોઈ મારવા આવે તેને મારવાના અપમાં આવે છે તે વડે તેઓ ખેલાતો બચાવ કરી શકે છે.

સ. પૂછકું ને કાન શા કામના છે ?

જ. માખો ઊરાડવાના કામમાં આવે છે.

સ. એમનો ખોરાક શા છે ?

જ. ઘાસ-કડબ-અનાજ વગેરે.

સ. ગાયના ને ભેંસના હોડવામાં શા ફેર છે ?

જ. ભેંસ માથુ નીચે રાખી ધીમેથી હોડે છે. ગાય તેમ રાખતી નથી તેમ બહુ ધીમેથી હોડતી નથી.

સ. ગાયના દાંત કેવી રીતે હોય છે ?

જ. નીચલા જડબામાં દાંત છે. ઉપરના જડબામાં દાંત નથી ઘાસને ઉપલા જડબાને દાંત વતી પકડે છે પછી આમ તેમ અમળાવી (હલાવી) તેને તોડે છે ને ખાય છે.

સ. ગાય-ભેંસ ખાધ રહ્યા પછી ખેશીને મોઢું શા માટે હલાવતી હશે ?

જ. ગાય ભેંસ જલદી ખાધને ખોરાક પેટમાં ઉતારી દે છે. પેટમાં તેના ગોળા બંધાય છે. એ ગોળા જ્યારે નિરાંતે ખેસે છે ત્યારે પાછા મોંમાં લાવીને આવે છે. તેથી મોઢું હલાવે છે એને વાગોળવું કહે છે.

સ. ગાય ભેંસ ઉઠતી વખતે પ્રથમ ક્યા પગ ઉપાડે છે ?

જ. પાછલા પગ પ્રથમ ઉપાડે છે પછી ઉડે છે.

સ. ગાય ભેંસના કદમાં શા ફેર છે ?

જ. ગાય પાતળી ને ભેંસ જાડી હોય છે-ગાય કરતાં ભેંસ વધારે જોરાવર હોય છે-કહે છે કે ચાર વગડાઉ ભેંસ હોય તો એક વાધને ચણુ પુરી પડે.

સ. બનેના શરીરના રંગો કેવા હોય છે ?

જ. ગાયમાં કોઈ કાળી-સફેદ ને કોઈ પીળા હોય છે તેમ કોઈ સફેદ ને કાળી હોય છે ભેંસ તો ઘણું ભાગે કાળી તેમ સુરા રંગની હોય છે.

સ. અન્નેની ચામડીમાં શો ફેર છે ?

જ. ગાયની ચામડી પાતળી અને સુંવાળી હોય છે ને ભેંસની ધણી જાડી હોય છે અને ગાયના જેવી સુંવાળી હોતી નથી ગાય કરતાં ભેંસને પાણીમાં રહેવું ઘણું ગમે છે તેથી તળાવ કે પાણીના ખાડા હોય તેમાં ધણીવાર પડી રહે છે તેમ વરસતા વરસાદમાં પણ ધણીવાર ઉભી રહે છે અન્નેની ખરીમાં ફાટ છે. જેથી પોચી ને બીની જમીનમાં તેમના પગ ઉતરી જતા નથી.

પાઠ ૧૧ બકરું ને ઘેટું.

સ. બકરું ને ઘેટું કયા વર્ગના પ્રાણી છે ?

જ. પશુના વર્ગના છે.

સ. અન્ને કઈ વાતમાં મળતા આવે છે ?

જ. આંખ-કાન-મોઢું પગ ને પૃછડી છે. અન્નેની ખરીમાં ફાટ છે. અન્ને વાગોળે છે તેમને શીંગડા હોય છે.

સ. અન્નેમાં શું તફાવત છે ?

જ. બકરાના પગ ઘેટાના કરતાં પાતળા હોય છે ને મજબુત હોય છે. તેથી ઘેટા કરતાં બકરું વધારે દોડી શકે છે તેમ-કુંગર ઉપર પણ ચઢી શકે છે બકરાને ડીલે આછા લાંબા વાળ હોય છે. ને ઘેટાને ડીલે ભરાઉ ઉન હોય છે ઘેટાંના શીંગડા ઘણું કરીને ગોળ વળેલાં હોય છે બકરાંના હોતાં નથી-ઘેટાં ડોકાં હલાવી આવે છે બકરાં તેમ કરતાં નથી.

સ. વાગોળવું એટલે શું ?

જ. ખાંધેલું પાછું મોઢામાં લાવી આવવું તેને વાગોળવું કહે છે.

સ. કયા કયા પ્રાણી વાગોળે છે ?

જ. બકરું-ઘેટું-ગાય-ભેંસ વગેરે પશુઓ વાગોળે છે.

સ. બકરાં અને ઘેટાના ખોરાકમાં શું ફેર છે ?

જ. બકરું તો જે હોય તે ખાય છે. જંગલની તમામ વનસ્પતિ બકરું ખાય છે, ઘેટું કેટલીક વનસ્પતિ ખાતું નથી તેમ કહેવત છે કે

ઉંટ મેલે આકડો ને બકરી મેલે કાંકરો આકડાનું ઝાડ ઉંટ ખાય નહિ તેમ કાંકરા સિવાય તમામ ચીજ બકરું ખાય છે.

પાઠ ૧૨ દૂધ.

સ. આપણે કોનું દૂધ ખાઈએ છીએ ?

જ. ગાય કે ભેંસનું.

સ. બીજા કયા કયા પશુ દૂધ આપે છે ?

જ. દરેક પશુ દૂધ આપે છે પરંતુ ગાય અને ભેંસનું દૂધ ગુણ-કારી છે. કેટલાક લોકો બકરાં ને ઘેટાનું દૂધ પણ ખાય છે ઉંટડી ને ગધેડીનું દૂધ માંદા માણસને પીવડાવે છે તેથી રોગીને ફાયદો થાય છે.

સ. ગાય ભેંસના દૂધમાં શા ફેર છે ?

જ. ગાયનું દૂધ પાતળું છે ને ભેંસનું જાડું છે. ગાય કરતાં ભેંસનું વધારે મીઠું છે.

સ. દોહતી વખતે કયા નિયમ ધ્યાનમાં રાખવાના છે ?

જ. સવાર સાંજ નિયમીત વખતે દોહ-તો દૂધ વધારે નીકળે છે. અનીયમીત દોહે તો-દૂધ ઓછું નીકળે છે દોહવાના વાસણ સાફ ઓખ્યાં કરી તેમાં દોહવું, નહિ તો દૂધ બગડી જશે. દોહતાં પહેલાં આંચળને બરાબર ઘોઘ નાંખ્યા હોય તો દૂધમાં મેલ આવતો નથી કેટલાંક લોકો દૂધ વધારે નીકળે તેથી દોહતાં પહેલાં ભેંસ ગાયને પાણી પાય છે પછી દોહે છે. તેથી જો કે દૂધ તો વધારે નીકળે છે પરંતુ એ દૂધ ગુણ ઓછો કરે છે ને વહેલું બગડી જાય છે.

સ. દૂધ ક્યારે ફાયદો આપે છે ?

જ. દૂધ દોહીને તરત પીવાથી બહુ ફાયદો આપે છે-થંડુ થયા પછી ફાયદો નથી આપતું માટે તે ઘનું કરીને પછી પીવું.

સ. દૂધનું શું શું બને છે ?

જ. દૂધને ઉકાળીને-તેનો માવો કરે છે. તેમાં ખાંડ નાંખી બરરી પેંડા બનાવે છે. દૂધને ઉકાળતાં જ ઉપર તરી આવે છે તેને તર કદ

કહે છે. ખટાશ નાંખી તેને આધરકે તેને દહીં કહે છે તેના ઉપરની તર કાઢી લે છે તેને મલાઈ કહે છે. દહીંને પાણી નાંખી વસોવે છે તેને છાશ કહે છે જે ઉપર તરી આવે તેને માંખણુ કહે છે. માંખણુને તાવીને ધી કરે છે-દહીંને બાંધી રાખી પાણી નીકળી જવા દઈ પછી તેમાં ખાંડ મેળવવાથી-શિખંડ થાય છે-દૂધને ઉકાળી ગઠુ કરવાથી બાસુદં બને છે. દૂધને ઉકાળી માંહે ચોખ્ખા નાંખી ઉકાળવાથી દૂધપાક બને છે.

પાઠ ૧૩ કુતરો.

સ. કુતરો કયા વર્ગનું પ્રાણી છે ?

જ. કુતરો પશુના વર્ગમાં ગણાય છે.

સ. કુતરાના શરીરના ભાગ ગણાવો ?

જ. ચાર પગ-એક મ્હોં-એકાન-એ આંખો ને એક પુછડી હોય છે.

સ. કુતરાની પુછડી વિષે શું જાણો છે ?

જ. કુતરાની પુછડી વાંકી હોય છે તેઓ રીંછે છે ત્યારે હલાવે છે ને ખીએ છે ત્યારે પગ વચ્ચે ધાલી દે છે.

સ. કુતરાનો ખોરાક શું છે ?

જ. રંધેલું અનાજ-માંસ ને હાડકાંના કડકા. તેમાં હાડકાના કડકા ચાટવાનું તેને બહુ ગમે છે.

સ. કુતરાના દાંત વિષે શું જાણો છો ?

જ. કુતરાને ઉપર બે ને નીચે બે એમ ચાર મોટા તીણા દાંત હોય છે તે વતી ખોરાકને ફાડીને ખાય છે, તેને દાઢ હોતી નથી, તેઓ ખોરાકના કડકા કરી ગળી જાય છે, તેઓ ખાતાં ખાતાં જડબાં આમતેમ હલાવતાં નથી. ખાધા પછી કુતરા ઉંઘના ઝોંકા લે છે-સઘળાં કુતરાને મોતી બન્ને બાજુ ઉપર થોડા કરકરા વાળ હોય છે.

સ. કુતરા જીભ બહાર કેમ કાઢતા હશે ?

જ. કુતરાને બહુ તાપ લાગે ત્યારે જીભ બહાર કાઢે છે ને હાંફે છે જેમ માણસને તાપ લાગે ત્યારે શરીરમાંથી પરસેવો બહાર નીકળે

છે તેમ કુતરાને તાપ લાગે ત્યારે પરસેવો જીમ વડે બહાર કાઢે છે તેને શરીરે પરસેવો થતો નથી.

સ. કુતરું કેવું પ્રાણી ગણાય છે ?

જ. કુતરું વફાદાર પ્રાણી છે. તેને પાળવાથી ઘણા લાભ છે ધરની રખવાળ કરે છે—અન્નપ્રયા માણસને તેમ જીનવરને ઘરમાં પેસવા દેતા નથી. તેથી ચોર વગેરેથી બચાવ થાય છે તે રીઝે છે ત્યારે પુછડી હલાવે છે તે ચાટે છે, ને ખીખાય છે ત્યારે કરડે છે.

સ. કુતરાને પગે તીણા નહોત હોય છે તે શા ખપના છે ?

જ. કોઈ જનાવરને મારવાના ખપમાં આવે છે તેમ જમીનમાં ખાડા ખોદવાના ખપમાં આવે છે.

પાઠ ૧૪ પંખી.

સ. થોડાંક પશુના નામ દો ?

જ. ગાય—ભેંસ—ઘેટું—બકરું—કુતરો—ગધેડું વગેરે.

સ. પોપટને કયા વર્ગમાં ગણતા હશે ? જ. પંખી.

સ. પંખી એટલે શું ?

જ. પાંખ વતી ઉડનારા જનાવર તે પંખી.

સ. પોપટ સિવાય તમે ખીજ પંખી જોયા છે ?

જ. કાગડો, સમડી, ચકલી, મોર, મરઘી, કબુતર, અતક વગેરે ઘણા છે.

સ. પંખીના શરીરના ભાગ ગણાવો ?

જ. પંખીને બે પગ હોય છે, મ્હોને ઠેકાણે ચાંચ હોય છે, આંખો હોય છે, પુછડી નથી હોતી તેમ આંખે ડીલે પીંછા હોય છે. (વાળ નથી હોતા) પીંછાને લીધે તેમને ટાઢ વાતી નથી. પાંખો વડે તેઓ ઉડે છે.

સ. તેમના પગ કયા રીતે ગણાય છે ?

જ. પગને ચાર ચાર આંગળાં હોય છે તે છુટા હોય છે તે વડે તેઓ જમીન ઉપર ચાલી શકે છે કેટલાંક જનાવરનાં આંગળાં જોડેલાં હોય છે તેથી તે પાણીમાં ચાલી શકે છે જેમકે જળકુકડી—અતક વગેરે.

સ. પંખી શું ખાતાં હશે ?

જ. કેટલાક પંખી અનાજ ખાય છે. કોઈ કોઈ ઝાડ ઉપર પાકેલાં ફળ, વડના ટેટા, ગુલેર, દાડમ વગેરે ફળ ખાય છે, કોઈ તો ઝીણા ઝીણા જીવડાં ખાય છે.

સ. પંખી ક્યાં રહેતા હશે ?

જ. કેટલાક પંખી ઝાડપર માળા બાંધી તેમાં રહે છે, કેટલાક મકાનની ભોંતોમાં બાકોરા કરી તેમાં રહે છે, ચકલીઓ ઘરમાં ઉંચેના ભાગમાં માળા બાંધી ત્યાં રહે છે (હાંડોમાં) અને એ માળામાં પોતાનાં ઈંડા મૂકે છે એ ઈંડા સેચાય છે ત્યારે માંહેથી બચ્ચાં નીકળે છે. એ બચ્ચાં નાના હોય ત્યાં મુઠ્ઠી તેમનાં માઆપ ચારો લાવી તેમને ખવરાવે છે.

સ. ભોંયપર ચાલનારા પંખીના નામ દો ?

જ. ચકલી, પેપિટ, મોર, મરઘી, સમડી, કાગડો, કચ્છુતર, કાબર, મીન, ચાતક, સાહસ વગેરે ઘણા છે.

સ. ભોંયપર અને પાણીમાં ચાલનારા પંખીના નામ દો ?

જ. જળકુકડી-અતક વગેરે.

પાઠ ૧૫ રંગ.

સ. આકાશનો રંગ કેવો હોય છે ? જ. આશમાની.

સ. ઘાતલી પહેરીએ છીએ તેનો રંગ કેવો હોય છે ?

જ. સફેદ.

સ. મૂળ રંગ કયા કયા છે ?

જ. લાલ-પીળો ને વાદળી.

સ. લાલ રંગની વસ્તુના નામ દો ?

જ. કંકુ-લોહી-પાકાં મરચાં-ચણાઈ વગેરે.

પીળા રંગના નામ દો ? સોનું, કેસર, હળદર, ચપાનું ફૂલ.

વાદળી રંગના નામ દો ? આકાશનો રંગ, ગળી વગેરે.

ઉપરના રંગો મૂળ રંગ કહેવાય છે. એક મૂળ રંગમાં બીજો મૂળ રંગ મળવાથી ત્રીજો રંગ થાય છે તેને મિશ્ર રંગ કહે છે.

સ. લાલ અને પીળો રંગ મળવાથી કયો રંગ થાય છે ?

જ. ત્રણ ભાગ લાલ અને ૧ ભાગ પીળો રંગ મેળવવાથી નારંગી રંગ બને છે.

સ. નારંગી રંગની કઈ કઈ વસ્તુઓ હોય છે ?

જ. નારંગી, કેટલાક લુગડા, કાગળ, કાચ વગેરે નારંગી રંગના હોય છે.

સ. પીળો અને વાદળી રંગ મળવાથી કયો રંગ થાય છે ?

જ. આઠ ભાગ વાદળી ને પાંચ ભાગ પીળો મેળવવાથી લીલો રંગ થાય છે.

સ. લીલા રંગની વસ્તુના નામ દો ?

જ. પાંદડાં, કાચ, મરચાં, કાચી કેરી, કેટલાક લુગડા, કાગળ, કાચ વગેરે લીલા રંગના હોય છે.

સ. લાલ અને વાદળી મેળવવાથી કયો રંગ થાય છે ?

જ. લાલ અને વાદળી સરખા રંગ લઈ ભેગા કરવાથી જાંબુડો રંગ થાય છે.

સ. જાંબુડા રંગની વસ્તુઓ ગણાવો ?

જ. જાંબુ, કેટલાક લુગડા, કાગળ ને કાચ જાંબુડા રંગના હોય છે.

સ. મિશ્ર રંગ કયા કયા ?

જ. નારંગી-લીલો ને જાંબુડો.

સ. જાંબુડા રંગની, લાલ રંગની ને નારંગી રંગની બનાવટ કરો ?

જ. લાલ ને વાદળી સરખા ભાગે લેવાથી જાંબુડો રંગ થાય છે.

આઠ ભાગ વાદળી ને પાંચ ભેગા મેળવવાથી પીળો રંગ થાય છે ત્રણ ભાગ લાલ ને એક ભાગ પીળો મળવાથી નારંગી રંગ થાય છે હાલમાં જર્મન બનાવટના તૈયાર રંગો આવે છે તેના પડીકાને પાણીમાં ઉકાળી લુગડું મેળવવાથી તેના ઉપર રંગ ચઢે છે કેટલાક રંગ કાચા છે તે જલદી ઉડી જાય છે ને કેટલાક પાકા હોય છે તે ધોવાય છે તો પણ જતા નથી.

ટેકસ્ટબુક તરીકે મંજૂર થયેલી મુજબતી ડાપીબુક.

પ્રાથમિક શાળાના વિદ્યાર્થીઓ માટે નવા ધોરણને અનુરૂપ થયેલી સહાયકાર અક્ષરોથી ને ઉપયોગી કહેવતોથી ભરપૂર આ ડાપી નં. ૧ થી ૫ સુધીની દરેકની કી. ૦-૨-૬. માસતરો લેખ લેખને ધાર્મિક સાઈ કમીશન.

મુખ્યમંજિત લાગ ૧-૨.

લાગ ૧થી. ધોરણ ૧ થી ૭ સુધીના બાળકોને માટે, ૨જો ધોરણ ૪ ને ૫ માટે છે. અનુભવી માસ્ટરોની સૂચના સુ તૈયાર કરાવેલા હોવાથી વિદ્યાર્થીઓને બહુજ ઉપયોગી છે. લાગમાં બવહારીક અતિ ઉપયોગી હિસાબો પણ રીનો દાખલ કરેલા છે. કી. ૦-૨-૦ અને ૦-૪-૦.

પ્રાથમિક શાળાઓ માટે ડ્રોઈંગબુકો.

ઉત્તર વિભાગના મે. એ. ઈ. સાહેબે મંજૂર કરેલા ડ્રોઈંગબુકો અવ્યાસક્રમ મુજબ લેખ ધોરણને લખતા પદાર્થોનાં ચિત્રો સહિતનાં ધોરણવાર ડ્રોઈંગબુકો, ખોટા જથ્થામાં તૈયાર છે. બાળવયથી ધોરણ ૫ સુધી ૦-૧-૦, ધોરણ ૬ ૦-૧-૬ ને ધો. ૭ ૦-૨-૦.

દરેક ધોરણવાર સુદ્ધિજ્ઞાન અને પદાર્થપાઠ.

દરેક ધોરણવાર અર્થની નોટો.

દરેક ધોરણવાર અર્થ છુટા.

પ્રાથમિક શાળાઓ માટે દેશી હિસાબ.

બાળકોને મમત સાથે જ્ઞાન આપનારા પૂરા આંક સહિતનો દેશી હિસાબ જેમાં મુખ્યમંજિત, સમિત મુળાક્ષર, ઠાણકો, હિસાબો, ખુલાઓ, મંજિતના હિસાબ રીતો સાથે ડ્રોઈંગના ફિગર અને અતિ ઉપયોગી કહેવતો સહિતનો આ સસ્તો ને ઉત્તમ દેશી હિસાબ એકજ છે. ખંબાન, બુનામદ, ગોંડળ વગેરે-રેટોમાં ટેક્સ્ટબુક તરીકે મંજૂર થયેલો છે. કી. ફક્ત ૩. ૦-૧-૬.

દામોદર હિરાલાલ શાહ, બુકસેલર-ખંબાન.

